يېڭى ژىلىڭلار تۇتاۋۇق بولسۇن، ئەزىز ژۇرناللىرىمىز!

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

2002
ژىل
1 ـ يانۋار
سېشەنبە
№1
(4148)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي گېزىت. 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ

ئەسسالام يېڭى ژىل

21 ـ ئەسىرنى باشلىغان 2001 ـ ژىلمۇ تاريخىتىن ئورۇن ئالدى. قازاقىستانلىقلار تېخى يېقىندىلا خۇددى بىر ئەسىرگە تەڭ مۇستەقىللىقىمىز ئون ژىلىلىغى مەرىكىسىنى تەنتەنىلىك نىشانلىدى. ھە، تاريخىي ئولچەم قىسقا مۇددەت ئىچىدە دۇنيا خەريتىسىدە پۈتكۈل دۇنيا بىرلەشمىسى ئۈچۈن ئوزىنىڭ چوڭ ئەھمىيەتكە ئېگە ئېكەنلىگىنى ئىسپاتلالىغان يېڭى مۇستەقىل، دېموكراتىك دولەت پەيدا بولدى. قازاق خەلقى ئۆزۈندىن ئارمان قىلغان مۇستەقىللىق قولغا كەلدى.

ئادەم ھەر دايىم تۇنۇگۇنكى، بۈگۈنكى ۋە كېلەچەك بىلەن ياشايدۇ. بۈگۈنكى ئىشلار تۇنۇگۇنكى، ئوتمۇشتىكى ئىشلارغا ئايلىنىپ، چاپسان ئوتۇپ كېتىدۇ. دېمەك، بىز پۈتكۈل ھايات بويى پەقەت كېلەچەككىلا ئىنتىلغان ھالدا ياشايمىز.

بىز ئۆزىتىۋاتقان 2001 ـ ژىلى 11 ـ سېنتەبىر كۈنى ئا ق ش نيۇ ـ يورك شەھىرىدە پۈتكۈل دۇنيانى زىل ـ زىلىگە كەلتۈرگەن دەھشەتلىك پارتلاشلار يۈز بەردى. خەلىق ئارا مەيدانىدا قاتتىق ئەيىپلەنگەن بۇ تېررورلۇق ھەرىكەت دۇنياداۋاخرقى ۋاقىتلاردا يۈز بەرگەن ئەڭ دەھشەتلىك جىنايەتلەرنىڭ بىرى بولدى. تېررورىزمغا قارشى ھەرىكەت خەلىق ئارا تېررورىستلارنىڭ ئۇگىسى بولغان تالىپلار ھەرىكىتى ئىشغالىيىتى ئاستىدىكى ئاۋغانىستانغا ئا ق ش ۋە ئۇ ـ نىڭ ئىتتىپاقداشلىرىنىڭ زەربە بېرىشىگە ئاساس بولدى. بۇ تالىپلارغا زەربە بېرىش جەريانىدا تېچ ئاھالىسى كۆپلەپ ھالاك بولدى، ئوي ـ ئىمارەتلەر ۋەيران قىلىندى. ئەندى ئۇيغۇر. تىبەت ۋە باشقا خەلىقلەرگە نىسبەتەن دولەت تېررورىزمى سىياسىتىنى ژۇرگۈزۈۋاتقان خىتاي بولسا ئوز ئاسارىتىدىكى ئۇيغۇرلارنى «تېررورىستلار» دەپ ۋايساپ، 2001 ـ ژىلى 18 ـ 19 ـ ئوكتەبىر كۈنلىرى بريۇسسېلدا ياۋروپا پارلامېنتى بىناسىدا ئېچىلغان 3 ـ نوۋەتلىك شەرقىي تۈركىستان (ئۇيغۇرىستان) مىللىي قۇرۇلتىيىنى ئاچقۇزماسلىققا دىپلوماتىيە جەھەتتىن ئۇرغۇن كۈچ چىقارغان بولسىمۇ، قۇرۇلتاي بەلگۈلەنگەن ۋاقىتتا مۇۋاپىپەقىيەتلىك چاقىرىلدى. مىللىي قۇرۇلتاينىڭ بريۇسسېلدىكى ياۋروپا پارلامېنتىدا تەنتەنىلىك ئوتكۈزۈلگەنلىگى فاكتىنىڭ ئوزى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ۋەتەن داۋاسىنىڭ خەلىق ئارا مەيدانىدا يېڭى پەللىگە كوتىرىلگەنلىگىنىڭ ياققال ئىسپاتى بولغانلىغى تالاشسىز.

دانا خەلقىمىز ھەر قانداق ئىشتا بىرلىك ـ ئىتتىپاقلىق كېرەكلىگىنى ئەزەلدىن تەكىتلەپ كەلگەن. چەت ئەللىكى، ئېنىغراغى فېدېراتىۋ گېرمانىيەدىكى نازغىنا ۋەتەنپەرۋەرلىرىمىز كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى بىرلەشتۈرۈپ قىسقا مۇددەت ئىچىدە ۋەتەن داۋاسىنى كەڭ دائىرىدە خەلىق ئارا مەيدانغا ئېلىپ چىقىشتا چوڭ ئۇتۇقلارغا يەتتى. بۇ پەقەتلا ئالقىشلاشقا سازاۋەر ئىش. ئەندى مەركىزىي ئاسىيە جۇمھۇرىيەتلىرىدىكى، بولۇپمۇ قازاقىستان تەۋەسىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇرلىرىمىز بۇ جەھەتتە قانچىلىك پائالىيەت قىلدى دېگەن سوئالغا قانائەتلىنەرلىك جاۋاپ بېرىشىمىز ناتايىن. ئاممىۋى «يېڭى ھاياتتەك» كىچىككىنە بىر گېزىتنى ھىمايە قىلىش ئوخشاش مەسىلە تۇغۇلغاندا ئايرىم جانكۆيەرلىرىمىزنى ھېسىپلىمىغاندا، ھال ـ نوقتىنى ياخشى، ئوزلىرىنى ئاڭلىق ئادەملەردىن ھېسىپلايدىغانلار سۈكۈت ساقلاپ، بېپەرۋالىغىنى ئىپادىلەپ تۇرماقتا. مانا بۇ مەنۇيي گادايلىغىمىزنىڭ ياققال كورۇنۇشىدۇر. خۇدايىم مەنۇيي گاداي، ئوز خەلقىنىڭ تەغدىرىگە بېپەرۋا ئادەملەردىن ساقلىسۇن. ئۇنداق ئادەملەردىن ئوز مىللىتىگە زىيان كەلسە كېلىدۇ، پايدا كەلمەيدۇ.

تەرەققىيات چېقى دايىم ئالغا ئىلگىرلەيدۇ. ئۇ ھېچ قاچان ئارقىغا ماڭغان ئەمەس. خەلقىمىز ھەر دايىم قانچىلىك قىينىچىلىقلارغا، توسالغۇلارغا دۇچ كەلمىسۇن، كېلەچەككەبولغان ئىشەنچ ئۇنى ئۇمۇتلەندۈرۈپ، دايىم ئۇنى جىددىي ۋە تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەشكە دەۋەت قىلاتتى. ھە، خەلقىمىز ئوز كېلەچىگىگە نىسبەتەن ئۇمۇت بىلەن ياشايدۇ، يېڭى 2002 ـ ژىلنىڭ ئاشۇ ئارزۇ ـ ئۇمۇتلەرنى يەنە بىر پەللىگە يېقىنلاشتۇرىدىغان ژىل بولىدىغانلىغىدا شۈبھە يوق. يېڭى ژىلىڭلار مۇبارەك بولسۇن، 2002 ـ ژىل خەلقىمىزگە بەختسانادەت ئەكىلىدىغان ژىل بولسۇن، ئەزىز ژۇرناللىرىمىز!

مەرھەمەت خالىس ئىختىسادىي يارىدەم قولىنى سۇنغۇچىلارغا بىزنىڭ ھېساپ چوتىمىز:

p/c 406467897 ТОО
"Висал"
РНН600400099802
МФО 190501719,
код 719 АГФ ОАО
Банк "Центр Кредит"

ئابدۇمىجىت دولەتتوۋ

يېڭى ژىلغا خىتاپ

يېڭى ژىل كېچىكمىگىن، كېچىكمىسەڭ،
ناز قىلمىساڭ، گودەكمۇ سەن، كىچىكمۇ سەن.
ئومۇرنىڭ دولقۇپ ئاققان دەريىاسىدا،
مەن كېچىپ ئوتەر يېڭى كېچىكمۇسەن.

يېڭى ژىل كېچىكمىگىن، ئوتىنىمەن،
قەلبىمنىڭ گۈكرەپ يانغان ئوتى ئوزەڭ.
كىم بىلىدۇ؟ بەلكىمبا موشۇ قېتىم،
ئەركىنلىكتە قاقاقلاپ كۈلىمەن مەن!

يېڭى ژىل كېچىكمىگىن، كېچىكمىگىن،
سېغىنىدىم سېنى پەقەت ئۇزۇندىن چىن.
بىلىمەن، چۈشىنىمەن ئېيتمىساڭ ھەم،
ھاياتنىڭ ئوتكۈللىرى بەكمۇ قىيىن.

يېڭى ژىل كېچىكمىگىن، ئاھ ئۇرىمەن،
بىر دەمدە جانسىز تەندەك بوپ تۇرىمەن.
بىردەمدە چىقىۋېلىپ كوز يەتمەس شۇ،
چوققىلاردا ئولتىرىپ ئوي سۈرىمەن.

يېڭى ژىل كېچىكمىگىن، كېچىكمىسەڭ،
كەلگىن قېنى قۇچىغىڭنى كەڭ ئېچىپ سەن.
ئاجرالماس بوپ چىگىلگەن مەڭگۈلۈككە،
مېنىڭمۇ كېلەچىگىم ئوزەڭ بىلەن!

يېڭى ژىلدا يېڭى ئۇتۇقلار يار بولسۇن!

2002 ـ ژىل ھاتىپىسىدا گېزىتخانىلىرىمىزغا ئەنئەنەۋىي يېڭى ژىللىق تۇۋەندىكى سۇئاللار بىلەن مۇراجىئەت قىلدۇق:

1. 21 ـ ئەسىرگە قەدەم تاشلىغان 2001 ـ ژىلمۇ تاريخقا قالدى. ھاياتىڭىزدا بۇ ژىل قانداق خاتىرە قالدۇردى؟
2. 2002 ـ ژىلغا كۇزلىگەن مەخسەت ـ رىجەلىرىڭىز؟

پاتىگۇل سابىتوۋا، ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزىنىڭ چوڭ ئىلمىي خادىمى، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى، يازغۇچى:

1. بىز خوشلىشۋاتقان، جۇمھۇرىيىتىمىز مۇستەقىللىغىنىڭ 10 ژىللىغىنى نىشانلىغان 2001 ـ ژىلى مەن ئۈچۈن ئۈنۈملۈك بولدى. ئىيۇندا ئا ق ش نىڭ قازاقستاندىكى ئەلچىخانىسى ئوتكۈزگەن خەلىق ئارا كونفىرېنسىيەگە قاتناشتىم. ئۇنىڭدا ئىنتايىن مۇھىم ـ ياش خانىم قىزلارنى چەت ئەللەرگە ئېلىپ كېتىش ۋە سېتىش، بۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن قانداق چارىلەرنى قوللىنىش لازىم دېگەن مەسىلە قارالدى. بۇ ھەقتە مەخسۇس ماقالە يازدىم. ئەندى ئىيۇن ـ ئاۋگۇست ئايلىرىدا ش ئۇ ئار دىكى غۇلجا، قارەماي، تورپان، ئۇرۇمچى شەھەرلىرىدە بولۇپ، ئۇ يەردە ئۇرغۇنلىغان يازغۇچى، ئالىم دوستلىرىم بىلەن ئۇچراشتىم، ئەدەبىي كەچىلەركە ئىشتىراك قىلدىم، بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز ۋە ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزى توغرىلىق ئىنتېرۋىيۇلار بەردىم.

يازغۇچى، ئالىم ئۈچۈن ھەممىدىن ئۇز ئەسەرلىرى، ئەمگەكلىرىنى يېزىشنى ئاياقلاشتۇرۇش، ئۇلارنى نەشىر قىلدۇرۇش، موشۇ جەھەتتىن مەن بىر ئاز ئۈتۈقلارغا ئېرىشتىم. «ئوتراز كىتابخانىسى» تۈركۈمى بويىچە «ژۇرۇگۇمدە بىر ئوتۇم بار» ناملىق شېئىرلار توپلىمىم نەشىر قىلىندى. ئىش ئورنۇمدا بىر توپ ئەدەبىياتشۇناسلار بىلەن ھەمكارلىقتا «13 ـ 14 ـ ئەسىرلەردىكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» ماۋزۇسىدىكى پلاندىكى ئىشنى ئاياقلاشتۇردۇق.

2. بىز كېلىشۋاتقان يېڭى ژىلغا دايىم ئىشەنچ بىلەن قارايمىز. مېنىڭمۇ ئۇز ئالدىمغا قويغان ۋەزىپىلىرىم بار. كىچىكلەر، ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن بىر نەچچە ھېكايىلەر توپلاملىرىمنى چىقاردىم. ئۇلارغا ئاتاپ يازغان شېئىرلارمۇ ئاز ئەمەس. شۇلارنى نەشىر قىلماقچىمەن. ئەندى ئۇيغۇرشۇناسلىق مەركىزى ئۇيغۇر ئالىملىرىنىڭ ئەمگەكلىرىنى نەشىر قىلماقچى. مېنىڭ دادام، تىپىپ ھاجىم سابىتوۋ ئۇيغۇرستاندا مەرىپەت چىرىغىنى ياندۇرغان، مەدەنىي ئىشلارنى ئۈيۈشتۈرۈشتا خېلە ئەمەگەك قىلغان. مەن ھازىر شۇ توغرىلىق ماتېريال تويلاۋاتىمەن ھەم بوۋام ساۋۇتاخۇنۇم توغرىلىق ئەسەر يېزىشنى ئويلاۋاتىمەن.

مەھەممەتجان جانباقىيېۋ، جەمىيەتلىك «ئۇيغۇر ئويى» فوندىنىڭ پېزىدېنتى:

ئوتكەن ژىلى قىلغان چوڭ ئىشلىرىمىزنىڭ بىرى ـ بۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ پەخرى، مۇزىكا دۇردانىسى 12 مۇقاملىنىڭ ماكىنتوفون لېنتىسىغا يېزىلغان كاسىتىلىرىنى ئوزبەكستان رادىيو ـ تېلېۋىدېنىي كومىتېتىدىن سېتىپ ئالدۇق. ئەندى ئۇنى سۈپەتلىك كوچۇرۇپ يېزىپ كەڭ جامائەتچىلىككە تارقىتىش ھوقۇقىنى ئالدۇق. بىز ئۇنى لازىر دىسكىلىرىغا يېزىشنى باشلىدۇق. بۇ بولسا يېزىلغان ناخشا ـ مۇزىكا 300 ژىلغىچە ئۇز سۈپىتىنى يوقاتمايدۇ. ئەۋلادلارغا ئەينى پېتى ساقلىنىدۇ. مۇقاملارنى ماكىنتوفون لېنتىسىدىن لازىر دىسكىلىرىغاكوچۇرۇپ يېزىش 17 مىڭ دوللارغا توختايدۇ. بىز ئەندى 12 مۇقام غەزىنىمىز يېزىلغان بۇ لازىر دىسكىلىرى بىلەن غەرب دۇنياسىنى تونۇشتۇرۇشنى كوزلەۋاتىمىز.

فوندىمىز شۇنداقلا «مەلىكە ـ 2001» كۇننى ئۈتۈقلۇق ئوتكەزدى، بۇ مەرىكە خەلىق ئارا دەرىجىدە ئوتكۈزۈلدى. 1 ـ مۇكاپاتقا ئېرىشكەن تاشكەنتلىك ردنا ئىبراھىموۋا 500 ئا ق ش دوللىرىنى ۋە كوپلىگەن باھالىق سوغىلارنى ئالدى ۋە تۈركىيەنىڭ ئانتالىيە كۇرورتىدا دەم ئېلىپ كەلدى، شۇنداقلا، فوندىمىز ۋە «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ خادىمى مۇختەر ئابدۇراخمانۇۋ بىلەن ھەمكارلىقتا يەنە بىر چارە ـ تەدبىر ـ «ئانىلار بايرىمىنى» ئوتكەزدۇق. 1600 ئانىغا ئاق ياغلىق تاگقۇزدۇق. بۇ تەتەنىلەر 10 ئۇيغۇر مەلىسىدە ئوتكۈزۈلدى.

جەمىيەتلىك «ئۇيغۇر ئويى» فوندى ئارقىلىق 2 بالا چەت ئەلگە ئوقۇشقا ۋە 2 بالا ئىشلەشكە ئەۋەتىلدى. بۇمۇ بىز ئۈچۈن چوڭ ئۈتۈق بولدى.

ئەندى ئىككىنچى سوئالغا كەلسەك ـ بىيلمۇ ژۇقۇرىدا تەكىتلەنگەن ئىشلىرىمىزنى داۋاملاشتۇرىمىز. بىز شۇنداقلا «دەرۋىشلەر» تىپىي ئۇيغۇر تېاترىنىڭ ھۆزۇرىدا تۈنجى قېتىم ئاچقان مۇزىكا ستۇدىيەسىنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەپ، ئۇنى خەلقىمىزنىڭ ناخشا ـ مۇزىكىلىرىنى يېزىش مەركىزىگە ئايلاندۇرۇشنى نىيەت قىلىۋاتىمىز. بۇ ستۇدىيەدە پەقەتلا ناخشا ـ مۇزىكىلار ژۇقۇرى تەلەپ دەرىجىسىدە يېزىلىدىغان بولىدۇ.

«ئۇيغۇر ئويى» فوندى 2002 ـ ژىلى بىر ئىشنى قولغا ئېلىشنى نىيەت قىلىۋاتىدۇ. فوندىمىز بەزى ھاملارنى جەلىپ قىلىپ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىغا، مەدەنىيىتىگە ئائىت چەت ئەل مۇئەللىپلىرىنىڭ كىتابلىرىنى ئۇيغۇر، رۇس تىللىرىدا نەشىر قىلىش توغرىلىق ئىش ژۇرگۈزۈۋاتىدۇ.

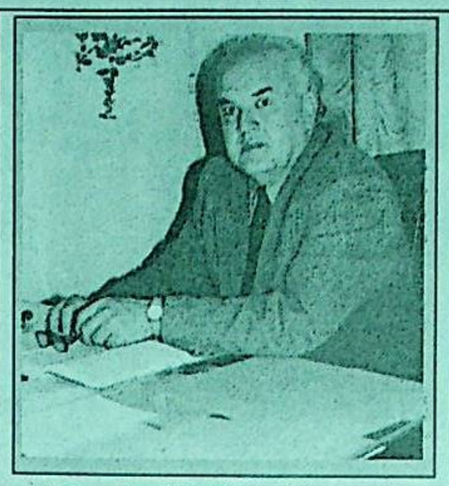

تۇرسۇن ئەلايېۋ، ئالمۇتا دولەت ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتىنىڭ دېكانى، پروفېسسور:

2001 ـ ژىل مەن ئۈچۈن ناھايىتى داغدۇغلىق ژىل بولدى. 2001 ـ ژىلى مايىنىڭ 60 ياشقا تولدۇم. ئەينە شۇ ھاياتىمنىڭ 37 ژىلى داۋامىدا ئۇستازلىق كەسپىكە سادىق بولۇپ كېلىۋاتىمەن. 20 ژىل سۇلتان قورغاندىكى ئۇيغۇر مەكتىۋىدە ئىلمىي مۇدىر، مۇدىر بولۇپ ئىشلىدىم، 17 ژىل مابايىندا ئابايى نامىدىكى ئالمۇتا دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىدا فىلولوگىيە فاكۇلتېتىدا دېكان ئورۇنباسارى، ھازىر دېكان بولۇپ ئىشلەۋاتىمەن.

2001 ـ ژىلنىڭ ماڭا ئەكەلگەن يەنە بىر چوڭ خوشاللىغى قىزىم، دىلناز ئاتلىق، ئوغلۇم دائىر ئاتلىق نەۋرىلەر بىلەن مېنى خوشال قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن 2001 ـ ژىل مېنىڭ ھاياتىمدا ئۇنتۇلماس خاتىرىلەرنى قالدۇرغان ژىلدۇر.

ئىككىنچى سوئالغا جاۋاب: 2002 ـ ژىلدىنمۇ چوڭ خوشاللىقلارنى كۈتمەكتىمىز. ئەڭ ئالدى بىلەن دۇنيادا تېچلىق بولسىكەن دەيمەن. شۇنداقلا يېزىلاردا دېھقانلارنىڭ ئىشلىرى يولغا قويىلىپ، تاپاۋەتلىرى ياخشىلىنىپ، شۇ دېھقان بالىلىرىدىن كوپىرەك ئالىي ئوقۇش ئورۇنلىرىغا ئوقۇشقا كەلسەكەن دەپ ئۈمۈت قىلىمەن. ئىلمىي ئىش پلانىمدا مەكتەپلەردە ئەدەبىياتنى ئوقۇتۇش ھەققىدە ئەمگەك يېزىۋاتىمەن.

ئىمھانەم توختاخۇنوۋا، مەسىم ياقۇپوۋ نامىدىكى 101 ـ ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ مۇدىرى:

1. ئوتكەن 2001 ـ ئوقۇش ژىلىدا مەكتىپىمىزگە دولەت تەرىپىدىن 15 مىللىون تەڭگە ئاجرىتىلدى. مەزكۇر ئاخچىنىڭ 10 مىللىونى مەكتەپ بىناسىنى پەۋقۇلادە يۇز بېرىدىغان يەر تەۋرەشتىن ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بولۇندى. 5 مىللىون تەڭگە رېمونت ئىشلىرىغا سەرپلەندى.

ھازىر مەكتەپ پېداگوگلىرى ئالدىدا تۇرغان ئەڭ مۇھىم مۇئاما ياش ئەۋلادلارغا پۈختا بىلىم بېرىش، زامان تەلىۋىگە مۇۋاپىق تەربىيە بېرىشتىن ئىبارەت. بۇ دېمەك، ئوقۇغۇچىلارغا يېڭى دەرىس پروگراممىسى بويىچە 1 ـ سىنىپتىن باشلاپ چەت ئەل تىللىرى ئۆگىتىلىدۇ. شۇنداقلا 1 ۋە 5 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى يېڭى ئوقۇش كىتابلىرى بىلەن تەمىنلەندى. 6 ـ 9 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى يېڭى دەرىس پروگراممىسى بويىچە بىلىم ئېلىۋاتىدۇ.

2. ئەندى 2002 ـ ژىلدىكى ئاساسىي مەخسىتىمىز: مەكتىۋىمىزدە دەرىستىن سىرت ئوقۇغۇچىلارغا خەلقىمىزنىڭ مىللىي ئۈرپ ـ ئادەت قائىدىلىرىنى، تارىخىنى، قېدىمىي، بايى سەنئىتىنى ئۆگىتىش مەخسىتىدە سەنئەت كرۇژوكلىرىنى ئېچىشنى ئويلاۋاتىمىز. بۇ دېمەك، تارىخىمىز، تىلىمىزنى ساقلاپ قېلىش بۇگۈنكى كوندىكى ئاساسىي مەخسەت مۇدايىمىزدۇر.

شەرىپجان نادىروۋ، گېئوگرافىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى، پروفېسسور:

1. ئوتكەن 2001 ـ ژىل مېنىڭ ئۈچۈن ئۈتۈقلۇق ژىل بولدى. مەن ئونلىغان ئىلمىي ماقالىلارنى يازدىم. مەسىلەن، «ئوتتۇرا ئاسىيەنىڭ ئېكولوگىيەسى ۋە ئىختىسادى»، «سىر دەريا ئۈچ دولەتنى ئۇز ئىچىگە ئالىدۇ»، «ئىلى دەرياسى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا ياشاۋاتقان خەلقلەرنىڭ ئىجتىمائىي، ئىختىسادىي ئەھۋالى توغرىلىق»، «ئوتتۇرا ئاسىيە ۋە قازاقستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ مۇئاممالىرى ۋە كېلەچىكى توغرىلىق» ئىلمىي ماقالىلار ئالمۇتا، قارا ـ غاندا، كالىننىگرادتا، شۇنداقلا ياپونىيەدە نەشىر قىلىنىدىغان ئىلمىي ـ سىياسىي ژۇرنالىلاردا ئېلان قىلىندى.

2. ئەندى، يېڭى ژىلدا خەلق ئارا تەشكىلاتلار بىلەن ئالاقە باغلاپ، ئۇيغۇرلار ھەققىدە ئىلمىي تەتقىقات ئىشنى ئېلىپ بارماقچىمەن. شۇنداقلا قازاقستان ئالىملىرى بىلەن بىرلىكتە «ئارال رېگىۋنىنىڭ ئېكولوگىيەسى ۋە ئىختىسادىي مېخانىزمى» دېگەن ماۋزۇدا ئىلمىي ـ تەتقىقات ئىشنى ئېلىپ بېرىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمەن.

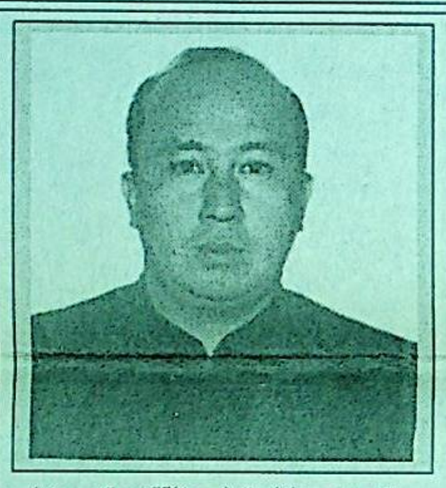

تۇرسۇن ئانايەتوۋ، «ئاققۇ» تۇرىستىك فىرمىسىنىڭ باش مۇدىرى:

مەن باشقۇرۇۋاتقان «ئاققۇ» تۇرىستىك فىرمىسى 2001 ـ ژىلنى خېلە ياخشى نەتىجىلەر بىلەن يەكۈنلىدى. بىزنىڭ فىرمىنىڭ ئاساسىي جەھەتتىن قازاقستان پۇخرالىرىنى ختايغا ۋە ختاي پۇخرالىرىنى قازاقستانغا تۇققان يوقلاش سەپىرى، ئىش بابىدىكى سەپەر، تىجارەت سەپىرى، ئېكسكۇرسىيە ـ سەيياھەت سەپىرى ئوخشاش ئىشلارنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش بىلەن شۇغۇللىنىدۇ. فىرمىمىز شۇنداقلا ختاينىڭ ژىرىك شانخاي، گۇۋاگجۇ، ئۇخەن، ئۇرۇمچى ۋە باشقا شەھەرلىرىدىكى چوڭ زاۋود ـ كارخانىلىرى ۋەكىللىرىنىڭ قازاقستان كارخانىلىرى بىلەن تەجرىبە ئالماشتۇرۇش، ئۇز ئارا ھەمكارلىشىش ئىشلىرىنى ئۈيۈشتۈرۈشقا يارداەم بېرىدۇ. ش ئۇ ئار پايتەختى ئۇرۇمچى شەھىرىدە بىزنىڭ فىرمىنىڭ شوبە ۋاكالەتخانىسى بار، ئۇ ش ئۇئارلىق قېرىندىشلار نىڭ قازاقستاندىكى ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى بىلەن دىدارلىشىش سەپىرىنى ئۈيۈشتۈرۈش ئىشلىرىنى رەسمىلەشتۈرىدۇ. يېقىندا قازاقستان تۇرىزىم ۋە سپورت ئاكېنتلىغى بىزنىڭ فىرمىغا مۇددەتسىز باش لىتسېنزىيە بەردى. بىزگە ئاكېنتلىق تەرىپىدىن بېرىلگەن لىتسېنزىيە 27 ـ نومىر، ئەگەر پەقەت ئالمۇتىدىلا 350 تۇرىستىك فىرمىنىڭ ئىشلەۋاتقانلىغىنى ھېساپقا ئالىدىغان بولساق، بۇ ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئېگە ئېگىلىنىنى تەكىتلىگۈم كېلىدۇ.

يېقىندا سەئۇدىيە ئەرەبىستانىنىڭ جىددە شەھىرىدىكى دۇنيا مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھەج سەپىرى ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان مەھكىمىسى بىزنىڭ شىركىتىمىزگە 2002 ـ ژىلدىن باشلاپ قازاقستان مۇسۇلمانلىرىنىڭ ھەج قىلىش، ئومۇر ھاجىلىق سەپەرلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا رۇخسەت بەردى. شۇنداقلا ئالمۇتىدا چەت ئەللىك مېھمانلارنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن 100 ئورۇن لۇق «مىراس» دېپ ئاتىلىدىغان مېھمانخانا ئاچتۇق. بۇلار 2001 ـ ژىلى فىرمىمىز قولغا كەلتۈرگەن ئوتۇقلاردۇر.

ئەندى ئىككىنچى سوئالغا جاۋاب بەرسەك ـ 2002 ـ ژىلى فىرمىمىز بېجىندا، ئاستانادا ئۇز شوبىلىرىنى ئېچىشنى مەخسەت قىلماقتا. 2002 ـ ژىلمۇ تۇرىزىم ساھاسىدىكى ئىشلىرىمىزنى داۋاملاشتۇرىمىز.

ئەختىرەم ئەخمەتوۋا، ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى يېنىدىكى خانىم ـ قىزلار كېڭىشىنىڭ رەئىسى:

1. 2001 ـ ژىلى ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى يېنىدىكى خانىم ـ قىزلار كېڭىشى تەرىپىدىن ئۇيغۇر مەكتەپلىرىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى توغرىلىق بىر نەچچە ۋېغىنلار ئوتكۈزۈلدى. مەزكۇر باش قوشۇشلاردا ئېيتىلىدىغان ئاساسىي مەسىلە ـ بالىلىرىمىزنى ئوز ئانا تىلىدا ئوقۇتۇش مۇئامىلىسىدۇر. بۇ مەسىلە تېخى تولۇق ھەل بولمىغىنى يوق.

بىراق، موشۇ ئاخىرقى ژىللار ئىچىدە شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى بىلەن ھەمكارلىقتا ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان كورنىي ـ گېگانت، تۇركسىب، ئىشچىلار، چاپايېۋ مەھەللىلىرىدە ئۇيغۇر سىنىپلىرى بارلىققا كەلدى. ھازىر بۇ يەرلەردە كوپلىگەن ئۇيغۇر بالىلىرى زامان تەلىۋىگە لايىق، ئوز ئانا تىلىدا تەربىيىلىنىۋاتىدۇ. كېلەچەكتە ئۇلارنىڭ جەمىيەت ئىشلىرىدا پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغانلىغىغا ئىشىنىمەن.

2. 2002 ـ ژىلى ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ قوللاپ ـ قۇۋۋەتلىشى بىلەن يەنى بەزى ھاملارنى جەلىپ قىلىپ، ئۇيغۇر خانىم ـ قىزلىرىنىڭ ھاياتىغا ئائىت ژۇرنال نەشىر قىلىشنى، شۇنداقلا مۇئەللىملەر ئۈچۈن «ئۇيغۇر ئۇرپى ـ ئادەتلىرىنىڭ قائىدىلىرىنى ئۆگىنىش» توغرىلىق قوللانما چىقىرىشنى مەخسەت قىلىۋاتىمىز.

سەييارە ھەمرايېۋا، ئالمۇتا دولەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ 3 ـ كۇرس ستۇدېنتى:

2001 ـ ژىلى مېنىڭ ھاياتىمدا كوپلىگەن ئىجابىي ئوزگىرىشلەر بولدى. ئەڭ ئالدى بىلەن ئوقۇشۇمنى ئالسام، ئۇيغۇر ۋە ئىنگلىز تىللىرىنى تىرىشىپ ئوقۇپ كۈزىيېۋ ـ لار ئائىلىسى نامىدىكى ستىپىندىيەگە سازاۋەر بولدۇم. قىسقىسى 2001 ـ ژىل ھايا ـ تىمدا ياخشى تەسىرات قالدۇردى.

مەن يېڭى 2002 ـ ژىلدىنمۇ يېڭى ياخشىلىقلارنى كۈتىمەن. ئەڭ مۇھىمى ئوقۇشۇمدا تېخىمۇ چوڭ ئۈتۈقلارغا يېتىشنى نىشان قىلىۋاتىمەن. بۇنىڭ ئۈچۈن يەنىمۇ تىرىشىپ، ئىزدىنىپ ئوقۇيمەن. ھازىرقى جوشقۇن ھاياتىمىزنىڭ تەلەپلىرىگە لايىق مۇتەخەسسىلەردىن بولۇپ يېتىلىش ئۈچۈن بىز ستۇدېنتلار بىلىم دائىرىمىزنى ھەر تەرەپلىمە ئاشۇرۇشىمىز كېرەك.

ئەخمەتەلى ساقىيېۋ، «ئاققۇ» ئاكسونېرلىق جەمىيىتى باش دىرېكتورىنىڭ ئورۇنباسارى:

1. 2001 ـ ژىل «ئاققۇ» ئاكسونېرلىق جەمىيىتىنىڭ كوللېكتىۋى ئۈچۈن خېلە ياخشى ژىل بولدى. مۇنداق دېيىشىمنىڭ سەۋەبى، بىزنىڭ كوللېكتىۋ بۇنىڭدىن تورت ژىل مۇقەددەم ئاكسونېرلىق جەمىيەت بولۇپ قۇرۇلغاندىن بېرى شەھەردىكى «قۇنات»، «ئىلىت» قۇرۇلۇش مەھكىمىلىرى بىلەن ھەمكارلىقتا ئىشلەپ كېلىۋاتىمىز. بىزنىڭ ئاساسىي ئىشىمىز ـ مەزكۇر قۇرۇلۇش مەھكىمىلىرىنى ئاۋتوتىرانسپورت بىلەن تەمىنلەشتىن ئىبارەت. ھازىر ئاكسونېرلىق جەمىيەت 15 «كاماز» مارکىلىق ئاۋتوماشىنا، 2 ئاۋتوكران ۋە باشقىمۇ تىرانسپورت تېخنىكىلىرى بىلەن شەھەردە چەت ئەل لايىھەلىرى بويىچە سېلىنىۋاتقان زامانىۋىي ئوي قۇرۇلۇش ئوبيېكتلىرىغا ھەر خىل قۇرۇلۇش ماتېريالىلىرىنى يەتكۈزۈپ بەرمەكتە.

2. يېڭى ژىلدا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھۆسنىگە ھۆسنە قوشۇدىغان زامانىۋىي بىنالارنىڭ كوپىيىشىنى مەخسەت قىلىمىز.

ئالىمنىڭ ئۇقتۇغى

خەلىق ئارا مەيدانىدا ئېتىراپ قىلىندى

دوكتورلۇق كىيىمى كىيگەن ئابدۇسالام توختى سەھنىدە.

ئامېرىكا «دۇنيادىكى مەشھۇر كىشىلەر مەدەنىيەت تەتقىقات مەركىزى»، فىلىپپىن سەنئەت ئىنستىتوتى ۋە خەتتاتلىق ئۇنىۋېرسىتېتى، جۇگگۇ ـ شاڭخەي پوچىياڭ مىللىي خەتتاتلىق، رەسىملىق ئاكادېمىيەسى بىرلىكتە 2001 ـ ژىلى 4 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنىدىن 18 ـ كۈنىگىچە جېجىياڭ ئولكىسىنىڭ خاڭجۇ شەھىرىدە «5 ـ نوۋەتلىك دۇنيادىكى مەشھۇر كىشىلەر ئىلىم ـ پەن تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ژىغىنى» ئوتكۈزدى. ژىغىندا 47 ئالىم، مۇتەخەسسىكە ئامېرىكا «دۇنيادىكى مەشھۇر كىشىلەر مەدەنىيەت تەتقىقات مەركىزى» تەرىپىدىن پەخرىي دوكتورلۇق ئىلمىي ئۇنۋانى ۋە «دۇنيادىكى مەشھۇر كىشىلەر سالاھىيىتىنى تەكشۈرۈپ باھالاش كومىتېتى» تەرىپىدىن دۇنيادىكى مەشھۇر كىشىلەر توھپىكارلىرى ئالتۇن مېدالى بېرىلدى. بۇ ژىغىنغا ۋەكىل بولۇپ قاتناشقان شىنجاڭ ماتارىپ نەشرىياتىنىڭ سابىق باشلىغى، باش مۇھەررىرى ئابدۇسالام توختى ش ئۇ ئار دىن بۇ ئىككى خىل مۇكاپاتقا ئېرىشكەن تۇنجى كىشى بولۇپ قالدى.

ئابدۇسالام توختى شىنجاڭ ماتارىپ نەشرىياتىنى قۇرغۇچىلارنىڭ بىرى بولۇپ، 40 ژىلدىن ئارتۇق ۋاقىت ماتارىپ نەشرىياتچىلىغى ۋە رەھبەرلىك خىزمىتى بىلەن شۇغۇللانغان. ئۇ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونىمىزنىڭ ئاز سانلىق مىللەت ئوقتۇرا ـ باشلانغۇچ مەكتەپلىرى، پېداگوگىكا مەكتەپلىرى تىل ـ ئەدەبىيات، گراماتىكا دەرسلىكلىرى ئىلمى ستېمىسىغا ئاساس سېلىپ، 6 مىللىون خەتلىك40 نەچچە خىل دەرسلىك كىتاپ تۈزگەن ۋە يازغان. «ئۇيغۇر ئەدەبىيات تارىخى»، «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلى»،«جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدەبىياتى»، «دۇنيا ئەدەبىياتى» قاتارلىق 300 خىلدىن ئارتۇق دەرسلىك كىتابنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىنى قىلغان. ئۇنىڭ «قۇياشقا مەدھىيە» قاتارلىق400پارچىدىن ئارتۇق شېئىرى، «گۈلدەستە» ناملىق توپلىمى، «تەڭرىتاغ قىسسىسى»قاتارلىق داستان ـ باللادىسى، 40نەچچە پارچىدىن ئارتۇق ئىلمىي ماقالىسى ئېلان قىلىنغان.

«كۇمۇر ساتقۇچى بوۋاي»، «لىن ئائىلىسىنىڭ دۇكىنى»، «يەنئەنگە قايتىش»، «سەرەگگە ساتقۇچى قىز»قاتارلىق400دىن ئارتۇق ئەسەرنى تەرجىمەقىلغان.«رەڭلىك ئېلىپچە»قاتارلىق ئەسەرلىرى ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايون ۋە غەربىي ـ جەنۇپ، غەربىي شىمال توقۇز ئولكە، ئاۋتونوم رايون ۋە مەملىكەت بويىچە مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى باھالاشتا1ـ 2ـ3 ـ دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. 1993 ـ ژىلى «جۇڭگو بۇگۇنكى زامان ئالىي دەرىجىلىك پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى» لۇغىتىگە نامى كىرگۈزۈلگەن ۋە بۇ لۇغەتنىڭ تەھرىر ھەيئەتلىگىگە تەكلىپ قىلىنىش مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇنىڭغا، باش كاتىپ جياڭ زېمىن ئۇز قولى بىلەن يازغان «يەتكۈزدى ئۇ بۇ زامانغا مەنپەئەت، توھپىسى ياشايدۇ ئولمەي تائەبەد» دېگەن خەت چۈشۈرۈلگەن شەرەپنامە بېرىلگەن. 1995 ـ ژىلى ئۇنىڭغا مەملىكەت بويىچە «ئاز سانلىق مىللەت دەرسلىكلىرى خىزمىتىگە توھپە قوشقان خىزمەت ئۈچۈن ئەمگەك مۇكاپاتى» بېرىلگەن. 1996 ـ ژىلى ئۇنىڭغا «ئۇيغۇر تىلى

«سەراپ»

(رومانىدىن پارچە)

مەسۇمجان زۇلپىقار

(ئاخىرى، بېشى ئوتكەن سانىدا)

ئالمۇتىدا، بولۇپمۇ تالغىر، ئىشكىتە ئەتراپىغا ئورۇنلاشقان كازاك ـ ئورۇسلار، ئاق گۋاردىيەچىلەر بىرلىك تە كېڭەش ھاكىمىيىتىگە قارشى ئاتلانماقچىكەن. يەكئى شەھەر بولۇسى جاماللىدىن بەشىروۋلار ئۇلار بىلەن تىل بىرىكتۈرۈپ، كېڭەش ھاكىمىيىتىگە قارشى ئۇيغۇرلاردىنمۇ ئوترەد توپلىغان ئىكەن. ئەينە شۇلارنىڭ تەسىرى كوپ ئوتمەي، چېلەك، قورام، ياركەنتلەرگىمۇ تارقالغان ئىدى. جاماللىدىن بولۇس ئوترەدى ئاق گۋاردىيەچىلەرنىڭ كۇشكەيتىشى بىلەن ئالمۇتا، مالايا ـ ستانتسىا سېپىلىدىكى قىزىل ئەسكەرلەرگە ھۇجۇم قىلغاندا، قاتتىق زەربىگە ئۇچراپ، تار ـ مار بولدۇ. ئەينە موشۇ توپلاڭ كاسىپىتىدىن 1918 ـ ۋىلىدىكى «ئاتۇ» قىرغىنى بولدۇ. «بوك ئال دېسە، باش كەستى» دېگەندەك، تەنتەك مۇرايىۋىنىڭ تەسىرىدە يېڭىشەر، قورام، چېلەك، ياركەنتلەردە كوپ بىگۇنا ئادەملەر قىرىلدى...

مەن ئەشۇ ھادىسە يۈز بېرىشتىن ئىككى كۈن ئىلگىرى خىزمەت بابى بىلەن ئالمۇتىغا كېتىپ قالغان ئىدىم. بولمىسا، ئاتىمزنىڭ قىردىكى قازاق تامىرلىرى: «ئاخۇن ئاتا، زامان بۇزۇلۇۋاتىدۇ، بىز ياققا ئېلىپ كېتىلى، بىر قانچە كۈن ئايىران ـ قىمىز ئىچىپ، دەم ئېلىپ قايتىڭ...» ـ دەپ ئىلتىماس قىلغان ئىكەن. ئاتام رەستى: «خەلقىمىزنىڭ تەغدىرى ـ مېنىڭ تەغدىرىم، خەلقىم نېمە بولسا، مەنمۇ شۇ. ئاللا ئوزى ساقلا...». ـ دەپ ئۇلارغا تەشەككۇر ئېيتقان ئىكەن.

ـ بەللى، ھاجىم، موشۇ ئەھۋالدىن بىزگە مۇقىم ئەمەس خەۋەرلەر يەتكەن ئىدى. مانا ئەندى مەسىلە ئېنىق بولدى. خۇدا ساقلاپ ئوزىڭىز ئامان قالغان ئىكەنسىز. ـ دېدى ۋە: ـ ۋەزىيەت، دۇنيا ئوزگىرىپ تۇرىدىكەن. دۇنيادا مۇتلەق ئوزگەرمەيدىغان، مۇتلەق ياشايدىغان ھېچ نەرسە يوق، تەبىەت، ئاباتات، مەخلۇقات ھەممىسى ئوزگىرىپ تۇرىدۇ، تۇزۇم، سىياسەتمۇ ئوزگىرىپ تۇرىدۇ. بۇگۈن «ئاق» دەپ ئېتىراپ قىلىنغان، ئەتە «قارا» بولۇپ قېلىش ئېھتىمال... ئۇ ئادەم ئىگاھىنى يەرگە ئېلىپ، سەل ئويلىنىپ كېيىنى داۋام قىلدى: ـ بۇگۈن بىز تۇڭلۇكتىن چۇشكەن كۈنىنىڭ كىچىككىنە يورۇغىغا قانائەت ھاسىل قىلىۋاتىمىز. تېخى ئەتە نېمە بولىدىغانلىغىنى ئالالا بىلىدۇ. خەير، بابا سىز سوپى زەرۋاتوۋ دەپ قالدىڭىز. شۇ مەكتەپ كىملەرنىڭ تەشەببۇسى بىلەن قاچان ئېچىلىدى؟

ـ سوپى زەرۋاتوۋ ئۇيغۇرلار ئارىسىدىكى ئوقۇمۇشلۇق، سالاھىيەتلىك زاتلىرىمىزنىڭ بىرى. ئۇ 1890 ـ ۋىلى ئالمۇتا، چېلەك رايونى قورام يېزىسىدا تۇغۇلغان ئىكەن. 1918 ـ ۋىلى كېڭەش ھوكۇمىتىنى ھىمايە قىلىش، مۇستەھكەملەشكە ئاكتىۋ قاتناشىپ كەلگەن كىشى. «ئالمۇتا ئۇيغۇر ئىشچى ۋە كەمبەغەل باتراقلار ئىتتىپاقى» تەشكىلاتچىلىرىنىڭ بىرى.1922 ـ ۋىلى تاشكەنتتە «تۈركىستان كېڭەشلىرىنىڭ 10 ـ قۇرۇلتىيىغا كېتىپ بېرىپ، قوردايدا ھادىسىگە ئۇچراپ، پاجىەلىك قازا بولدى. مەرىپەتپەرۋەر سوپى زەرۋاتوۋ تەشەببۇسى بىلەن 1919 ـ ۋىلى ئالمۇتىدا دەسلەپ باشلانغۇچ ئۇيغۇر مەكتىۋى ئېچىلدى. مەكتەپ مۇدىرى ئىسمايىل تايىروۋ بولغان ئىدى. ئەينە شۇ چاغدا مەكتەپكە ئەشۇ قازا بولغان سوپى زەرۋاتوۋنىڭ نامى بېرىلگەن ئىدى. زەرۋاتوۋ مەكتىۋى 1924 ـ 1926 ـ ۋىللىرى توققۇز ۋىللىق مەكتەپ بولۇپ، بۇرھان قاسموۋ مۇدىر بولغاندا، ئوقۇغۇچىلارنىڭ سانى 385 كە يەتتى. مەكتەپ يېنىدا 60 ئوقۇغۇچىغا ياتاقخانا سېلىنىپ، يېزىلاردىن كەلگەن ئوقۇغۇچىلارنى ياتاقخانا بىلەن تەمىنلەيدۇ. بۇ كەمدە مۇئەللىملەر ئابدۇلھەي مۇھەممەدىي، لەتىپ ئەنسەرىي، ئاندۇرىشت ئابدۇشۇكۇروۋ، ئابدۇغوپۇر غۇلاموۋ، رەسمدىن دەرىس بەرگەن ئاۋاكرى شەمشىدىنوۋلار ئىدى. مەكتەپتە رۇس تىلى، ئانا تىلى، فىزىكا، خىمىيە، كىومېترىيە، تەبىەت، ھېساپ، رەسىم دەرسلىرى ئوتۇلەتتى.

ـ بەللى، ھاجىم، مەسلىنىڭ بۇ تەرەپلىرىما ئايدىڭلاشتى. سىزگە كوپ رەخمەت.

ـ تەخسىر ئىجازەت بولسا، مەن قايتىسامىكىن، ـ دېۋېدى، خەلپىتىم رەت قىلدى:

ـ ياق، سەۋىر قىلىلى، ئابىستاي ھەدىڭىز غىزاغا تۇتۇش قىلىپ قويۇپتۇ...

خەلپىتىمنىڭ لەۋزىنى قىيالمىغان مېھمان ئولتىرىدىكەن، ئۇلار يەنە سوھبەتكە كىرىشتى.

ـ «سادائىي تارانچى» كېزىتى تەسىس قىلىنغاندا، مەن ئەشۇ كېزىتنىڭ نامىغا سەل ناگىلا بولۇپ، «سادائىي ئۇيغۇر» دېسما بويتېكەن، دەپ ئويلاپ قېلىۋېدىم.

ـ توغرا ئېيتتىلا، خەلپىتىم، مەن بۇ پىكىرلىرىگە توۋلۇق قوشۇلمەن، ـ دەپ تېيىپ ھاجى سەل ھەيەل قىلىپ، مۇراجىەت قىلدى: ـ مۇمكىن بولسا، ئوزلىرى توغرىسىدا ئاڭلاشقا بولامدىكى؟

ـ مەن ئوزلىرىنىڭ ئاتىلىرى ساۋۇتاخۇنۇم ئوخشاش مەككە، مەدىنىدە، قەشقەردە ئوتكەن ئابدۇقادىر داموللام كەبى بۇخارا، مىسىرلاردا ئىلىم تەھسىل قىلىش نەسىپ بولماپتېكەن.سوراپ قالدىڭىز، ئېيتىپ بېرەي. مۇتاناله خەلپىتىمنىڭ ئىزھار قىلىشچە، ئۇ 1881 ـ ۋىلى كوچ ـ كوچىتە بالا ۋاقتىدا ئاتا ـ ئانىسى بىلەن ياركەنتتىكى ئورۇنلىشىدۇ. دەسلەپ ئۇنىڭغا ياركەنتتە مولا ئىلىھاجى ۋە نەسىردىن ئەلەمنىڭ ئوغلى نىزامىدىن ئاخۇنۇم قاتارلىق مەشھۇر ئىلمىي كاملارىدىن تەلىم ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇلار ھەم يېڭىچە ئوقۇش تەرەپدارلىرى ھەم، شائىر ئىدى. كېيىن ياركەنتكە ئابدۇراخمان داموللام دېگەن تاتار ئالىم كېلىپ مەكتەپ ئاچىدۇ. ئۇ زات خەلپىتىمگە: «سەن ئوسۇلى جەدىتچە ئوقىغىن، ئىلىم ـ پەن خەلقىنى ئويغىتىدۇ، كوزىنى ئاچىدۇ...»، ـ دەيدۇ. ياش تالىپ ئوستازىنىڭ لەۋزىنى قوبۇل قىلىپ، قەسەم ياد قىلىدۇ. نەتىجىدە ياخشى تەلىم ئالغان خەلپىتىم 1895 ـ ۋىلى ئوزى تۇغۇلغان دىيار غۇلجىغا كېلىپ، ئەلاباي مەسچىتىگە چۇشىدۇ. ئاندىن ياخشىلار ھىممىتى بىلەن قىرىقتەك گودەكلەرنى ۋىغىپ، جەدىتچە ساۋاق ئوتىدۇ. ياش تالىپلار تىل ـ ئىملا، ئەدەبىيات، جۇغراپىيەدە خەرىتە بويىچە قىتئە، چېگارا، شەھەر ۋە دېڭىزلارنى كورسىتىدۇ. ھېساپ ـ تورت ئەمەلدە مەسىلىلەرنى ئىشلەپ چىققىنىدا ئۇ زاتلار قايىل بولۇپ، خەلپىتىمگە مىننەتدارلىغىنى بىلدۈرگەن. شۇ چاغدا غۇلجا شەھىرىدىكى ئابدۇقادىر ئاقساقال تالىپلارغا تورتكورۇك مەھەللىسىدە مەكتەپ ئېچىپ، نامىنى خەلپىتىم نامىغا «تاتالىيە» بولغاي دەپ ئاتىغان ئىكەن. «تاتالىيە» مەكتىۋىدە بىر مۇدىر ۋە تورت مۇئەللىم تەربىيە ئىشلىرىنى داۋاملاشتۇرىدىكەن، ۋىل سىرى مەكتەپ سىنىپلىرى كوپىيىشكە باشلايدۇ. 1910 ـ ۋىلى غۇلجىدا كەشپۇل ئەسرار داموللام تەشەببۇسى بىلەن تاتار مەكتىۋى ۋە قىرائەتخانا ئېچىلىدۇ. دەرىسلىك كىتىپلار ئورىنبورگ، قازان شەھەرلىرىدىن ئالدۇرۇلىدۇ.خەلپىتىملەر ئەشۇ دەرىسلىكلەردىن پايدىلانغان ئىدى. 1910 ـ ۋىلى ئابدۇقادىر ئاقساقال ۋاپات بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا نۇراخۇن ئاقساقال بولدۇ.1915 ـ ۋىلى مۇسابايېۋنىڭ ھىممىتى بىلەن مەسۇد ئەپەندى، ئابدۇراخمان ئەپەندى،مەرۋەپ سەئىدى، ھاشىر خەلپىتىم قاتارلىقلار ئىستامبۇلغا بېرىپ، ئىلىم تەھسىل قىلىپ قايتقىنىدا، مەسۇد ئەپەندى ئوز قوراسىدا زامانۋىي دوختۇرخانا ئاچىدۇ. غۇلجىدا يېڭىچە ئوقۇتۇش يولغا قويۇلۇشقا باشلايدۇ. ئەپسۇس،1912 ـ ۋىلى ئولكە تەختىگە ياڭ زېڭشىن ئولتارغاندىن كېيىن زامان بۇزۇلىدۇ. ئۇ خەلقنى قاراڭغۇلۇق ـ جاھالەت كىرداۋىدا ئىدارە قىلىدۇ. غۇلجا شەھىرىدە مۇتاناسىپ كۇچلەر قۇتىرايدۇ.ھەم دوتەي يامۇل تۇڭچى ـ تەرجىمانى ئادىلبەگلەر: «غۇلجىدا ھوكۇمەتكە قارشى ھەرىكەت زورايماقتا»، ـ دەپ چاقۇ قىلغان ئىكەن، شەھەر، يېزىلاردا يېڭىچە مەكتەپلەر نابۇت قىلىندى. ئادىلبەگ روزىدا مەسچىتتىن ـ تەرەۋىدىن قايتقىنىدا كىمنىڭدۇ قولى بىلەن قەتىل قىلىنغان ئىكەن. ئۇنى ئابدۇراخمان ئەپەندىدىن گۇمان قىلغان ھالدا، ھەم مەسۇد ئەپەندىمنى قوشۇپ ئۇرۇمچىگە پالىدى. غۇلجىدا زىغىر پاخالىدا تىزلىنىپ ئوقۇش ئورنىدا، پارتىدا ئولتىرىپ ئوقۇشنى يولغا قويغان ئىلمىي كامىل ئەسۇھا داموللامنى: «بۇرىننىڭ بېزى ئوستى، ئېلىپ قويۇش كېرەك» دەپ دەررىگە بېسىپ، ماڭالماس قىلىپ جازالىدى. ئەسۇھا داموللام ئاخىرى غۇلجا شەھىرىنى تەرك ئېتىپ، ياقا يۇرتقا كوچۇپ كەتتى. «مۇئەللىم سانى»، «مۇئەللىم ئاۋال»دەيدىغان دەرىسلىكلەر كويدۇرۇلدى. شۇ كەمدە خەلپىتىم ياخشىلارنىڭ ھىممىتى ئارقىلىق ھەرەمگە ھەج سەپىرىگە ماڭغۇزۇلۇپ ئامان قالغان ئىكەن.

خەلپىتىم مانا بۇلارنى بايان قىلىدىكەن، تېيىپ ھاجىمنىڭ خەلپىتىمگە ئىخلاس سېزىملىرى مەۋجىلىنىپ تەۋرەندى.

ـ خەلپىتىم،سىزنى شائىر ھەم كوپكىتاپ يازغان دەپ ئاڭلۇۋېدىم، شۇلاردىن بەھرى ئېلىشقا بولامدىكىن؟

ـ مەن شائىر ئەمەسمەن، ئادەتتىكى بىر ھەۋەسكار. راست، «ئابۇۋابىل ئەنبىيا» ۋە «تەقۋا ئىدۇل ئىلال» دېگەن كىتاپلارنى يازغاندەك بولدۇم.ئۇنىڭدا، غەم ـ قايغۇنى ساۋاپ ئىزدەشنىڭ ئالامىتى، دېدىم. ئاندىن «ئەمەلىي ناماز» كىتاۋىدا 106 پەرھىزنى يەشتىم. ئىنسانىي قېلىپىدىن چىققان كىشىلەر غەمسىز بولىدۇ، دەپ تەكىتلىدىم. «تەقۋا ئىدۇل ئىلال»نىڭ قول يازمىسىنى خەتتات كوچىرىۋاتىدۇ. كېيىنىرەك خەۋەرلىشەرمىز.

ـ جاناپلىرىغا كوپ رەخمەت.ئەلۋەتتە، ئۇ كىتاپلارنى ئوقۇپ،ئۇنىڭ مېغىزىنى چاقمىغىچە ئوزەمما رازى بولمايدىغاندەك. بابا سىلى، ئابدۇقادىر داموللام دەپ قالدىلا، شۇ ئالىم توغرىلىق ئاڭلاشقا بولامدىكى؟

ـ مۇتاناللا خەلپىتىم ساقلىنىى تاراشلاپ، سەل ئويلانغاندىن كېيىن داۋام قىلدى: ـ بۇ ئۇزاق گەپ، «شىنجاڭ»ئاتالمىش تورت تەرىپى بېكىك ماكانىمىزدا ئەندىلا ئويغىنىش، مەرىپەتچىلىكنىڭ مۇقەددەسىسى ئېچىلغاندۇ دېسەك بولامدىكى. ئابدۇقادىر داموللام بۇخارا، مىسىرلاردا ئىلىم تەھسىل قىلىپ، ھىندىستان، ھىجاز، مەدىنە، مىسىر، ئىستامبۇل، قازان، تاشكەنتلەرنى زىيارەت قىلىپ، ئالمۇتا ئارقىلىق غۇلجىغا كەلگەن ۋاقتى 1920 ـ ۋىلى ئىدى. مەن ئۇ زات بىلەن غۇلجىدا ئۇچرىشىپ، سوھبەت قىلىش پۇرسىتىگە ئېگە بولغان ئىدىم. ئۇ زات قەشقەرگە قايتىپ بېرىپ جەدىتچە مەكتەپ ئاچقىنى ئۈچۈن مۇتەئەسسىپلەر تەرىپىدىن 1924 ـ ۋىلى مىلادىي، ئاۋۇگۇستتا قەتىل قىلدۇرغان...

بۇ تەپسىلاتلاردىن نادانلىققا چىرمالغان ئالامانىڭ ئەقەدەر مۇدھىش ئېكەنلىگى روشەن بولسا كېرەك.

ـ تەخسىر، مېنىڭ ئۇ مەرىپەتپەرۋەر ئالىمنى سورىغىنىم، ئۇ زات سىلى دېگەن ئەشۇ قۇتلۇق زىيارەتتىن قايتىپ، ئالمۇتىغا كەلگىنىدە ماڭىمۇ دىدارلىشىشقا نەسىپ بولغان ئىدى. ئاتاقلىق ئەدىپ، تارىخچى نەزەرغوجا ئابدۇسىمەتوۋ بىلەن بولغان سوھبىتى ئۇستىگە كىرىپ قالغان ئىدىم. ئۇ ئىككى مەشھۇر سما، خەلقىمىزنىڭ كوزىنى ئېچىشتا جاھالەتكە قارشى كۈرەش قىلىشتا ئۇزاق سۇھبەت قىلغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ئىچىدە مېنىڭ ئۇستازىم، تىلشۇناس تاتار شاكىرجان سابىرمۇ بار ئىدى. شۇ چاغدا نەزەرغوجا:

تالىيىمدۇر تا ئەزەلدىن،
ئىشىمە بۇزغۇن چۇشەر.
بۇلبۇلە قويسام توزاق،
بەختىمگە قوزغۇن چۇشەر.ـ

دېگىنىدە، ئابدۇقادىر داموللام:

ـ تەخسىر، ھەجەپ ئۇبدان، مەزمۇنى دېڭىزدەك تېرەن، ژۇرەككە تېگىدىغان نەزىم ئوقۇدىلا، ـ دەپ خاتىرە دەپتىرىگە يېزىۋالغان ئىدى.

ـ پاھ، قالتىس نەزىم ئېكەن؟ ـ دېدى مۇتاناله خەلپىتىم. تېيىپ ھاجى داۋام قىلدى:

ـ جاھالەت زۇلمىتى مىڭ ۋىلدىن بېرى بىزگە پۇتلىكاشاك بولۇپ كەلگەن ئېكەن. ئوزلىرى بىلىدىلا ئەمىر تومۇرنىڭ نەۋرىسى ئۇلۇقبەگ، كەنجە ئويغىنىش دەۋرىنىڭ ئاخىرقى پەن ئىلىمىنىڭ ۋەكىلى ئېدى. بوۋىسى ئەمىر تومۇر ۋاپات بولغاندا، ئوغۇللىرى ئارىسىدا ھاكىمىيەت ماجراسى بولۇپ، غەلبە قىلغان شاخرۇخ دولەتنى ئىككىگە بولۇپ ماۋەرائۇننەھرنى ئۇلۇقبەگنىڭ ئىدارە قىلىشىغا تاپشۇرىدۇ، ئۇ بىر قانچە ھەربىي ژۇرۇشلەر قىلىدۇ. «گور ئەمىر» مەقبەرەسى، «شاھى زىندە» ئوخشاش تۇتاشما بىنالارنى سالدۇرىدۇ. ئۇلۇقبەگ پلاتون، ئارىستوتېلدىن تارتىپ ئومەر ھەييامغىچە ئالىم ـ شائىرلارنى ئەتراپىغا توپلايدۇ.سەمەرقەندتە «ئۇلۇقبەگ مەدرىسى» تەسىس قىلىپ تەبىەت ئىلىمىنى ئوقۇتۇشنى يولغا قويىدۇ. قېدىمقى ئۇيغۇر ـ تۇران شاھى ئەپراسياپ قەلئەسى شىمالدىكى نەفىسجاھان دېگەن جايغا ئۇچ قەۋەتلىك رەسەتخانە سالدۇرىدۇ. ئۇ 1018 يۇلتۇزلارنىڭ ھالىتى ۋە ھەرىكىتىنى تەتقىق قىلغان ئېكەن. ئايالارنىڭ ئەرلەر بىلەن باراۋەرلىگىنى، ئۇلارنىڭ سەنئەت ئىشلىرىغا قاتنىششىنى شۇ زامانلاردىلا قوللىغان ئېكەن. ئۇ زاتنىڭ ئىلغار غايىسى ۋە ئىلمىي ئىشلىرى مۇتەسىپ روھانىيەت كۇچلىرىنى ئالاقزادە قىلغاچقا ئۇلار تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۇلۇقبەگنىڭ ئوغلى ئابدۇللەتىپنى كۇچكەرتىپ 1449 ـ مىلادىيە 10 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى پاجىەلىك قەتىل قىلىنغان ئېكەن...

ئورنى كەلگەندە شۇنى تەكىتلەش ئورۇنلىقكى، مىڭ ژىل ئىلگىرى ئۇيغۇرلارنىڭ قاراخانىيلار سۇلالىسىنىڭ دولەت ئەربابى قېدىمىي زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ ژىرىك ھەم مۇنەۋۋەر ۋەكىلى يۇسۇپ خاس ھاجىپ ئوزىنىڭ «قۇتادغۇ بىلىك» ناملىق مەشھۇر ئەسەرىدىكى ئودغۇرمىش ۋە ئوزغۇرمىشلار تەسۋىرىدە دانالىق بىلەن نادانلىق ئارىسىدا پىكىر ـ مۇلاھىزىلەر ۋە جىددىي بەس ـ مۇنازىرىلەر ژۇرگۈزۈپ،ئەينى زامان خەلق كوز قارىشىنى ئىپادىلىگەن ئېكەن. ئاخىرى جاھالەت تۇماندا قايمۇققان نادانلارنى توغرا يولغا، ئىلغارلىققا دەۋەت قىلالماي، ئۇلاردىن بېزار بولغان يۇسۇپ خاس ھاجىپ:

ئەلەم يەتتى ماڭا جاھىللا ئارا،
پۇشايماندا كۈن ـ تۈن نېچۈك يۈك يۈدەيمەن.
چايانىدەك چاقۇرلار، چېۋىندەك شورارلار،
ئىشىتتەك قاۋارلەر، قايىسنى ئۇرايمەن...

ـ دەپ، زارلىنىپ ئوتكەن ئېكەن. مۇنداق نەقىل مىساللارنى خېلە كەلتۈرۈشكە بولار. مەلۇمكى، ئارىدىن مىڭ ژىل ئوتسىمۇ، ئۇ جاھالەتتىن تېخىچە قۇتۇلالماي كېلىۋاتىمىز.

ـ بەرىكاللا، ھاجىم ئۇلۇقبەگنى ھەم «قۇتادغۇ بىلىك»نى ئۇبدان تەھلىل قىلغان ئېكەنسىز.

ـ قەدىر ئەھۋال، تەخسىر. مەن بۇگۈنكى سوھبەتلىرىدىن چوڭ ئىلىم دەرگاھىدا مەشھۇر ئالىملاردىن تەلىم ئالغاندەك خوشال بولۇپ قالدىم، ـ دېدى.

ـ تەكەللۇپتىن ئاجىزمەن، بىلە ـ بىلمەس دائىرىدە ئازغىنە بىر نېمىلەر ھەققىدە پاراڭلاشتۇق. ئوزىڭىز دېگەندەك نادانلىق بىزنى تېرىقتەك چېچىپ تاشلاپ، ئىستىبداتقا قۇل قىلىپ بەردى. بىز ئۇ كۈنلەردە ئوز بېشىمىزدا ئوزىمىز ياڭاق چېقىپ، مېغىزىنى ئوزگىلەرگە يېگۈزۈپ كەلگەن ئېكەنمىز. بىز ياشىغان، بىز كورگەن ۋەس ـ ۋەسە زامانلارغا ئەندى خاتىمە بەرگەندەك ئەقىدە قىلىپ، ئالامانىڭ كوزىنى ئاچالىساق ئەينى مۇددىا. مېنىڭ بايىدىن كوڭلۇمنىڭ بىر يېقىدا ھۇسەينبەگ يۇنۇس تۇرىدۇ. ئۇنىڭ تەرەقىيىرۋەر، مىللەتپەرۋەرلىگى مېنى قايىل قىلىدۇ. مەن ئۇ كىشىنى ھورمەت قىلىمەن. بۇ نوۋەت كېڭەش ئىتتىپاقىغا ياخشى نىيەت بىلەن سەپەر قىپتۇ، رەببىمىز رەخمەت قىلغاي.

ئابىستاي ئەتتەي تاتار مىللىي تاتاملىرىدىن بەلىش پىشەرگەن ئېكەن، خەلپىتىم مېھماننى غىزاغا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن، «قابۇسنامە» رىسالىسى بويىچە ئوزگىلەر لوقمىسىغا نەزەر سېلىشتىن ئوزىنى تارتقان ھالدا، توۋەن قاراپ، جىم ئولتىرىپ غىزاغا كىرىشتى. ئاندىن چاي ئىچىپ بىر پەس سوزلىشىپ ئولتارغان تېيىپ ھاجى دېدى:

تەخسىر، سىلىدىن سوراپ بىلىدىغان ھاياتىي، ئىلمىي ئاساستىكى مەسىلىلەر كوپ ئېكەن. ئەندى پات ـ پات دىدارلىشىپ تۇرۇشقا ئاللا نىسىپ قىلغاي، ئەندى بىر پاتىھە بەرسىلىمىكىن؟

خەلپىتىم دۇئاغا قول كوتەردى.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ قانۇنى

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدىكى بايرامىلار توغرىلىق

مەزكۇر قانۇن قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە نىشانلىنىدىغان بايرامىلارنىڭ ھوقۇق ئاساسلىرىنى بەلگۈلەيدۇ:

1 ـ ماددا. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە نىشانلىنىدىغان بايرامىلار:

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە بايرامىلار، دولەت بايرامىلىرى، كەسپىي ۋە باشقا بايرامىلەر نىشانلىنىدۇ.

مىللىي بايرامىلار ـ قازاقستان دولەتچىلىگىنىڭ تەرەققىياتىغا چوڭ تەسىر يەتكۈزگەن، ئالاھىدە تارىخىي ئەھمىيەتكە ئىگە ۋاقىەلەرنى نىشانلاپ، قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە يەلگۈلەنگەن بايرامىلار. مىللىي بايرامىلارنى نىشانلاش مەركىزىي ۋە يەرلىك دولەت ئورگانلىرىدا رەسمىي چارە ـ تەدبىرلەرنى ئوتكۈزۈش بىلەن بىللە ئېلىپ بېرىلىدۇ.

دولەت بايرامىلىرى ـ ئىجتىمائىي ـ سىياسىي ئەھمىيەتكە ئىگە ۋاقىەلەرگە بېغىشلانغان، شۇنداقلا قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پۇخرالىرى تەرىپىدىن ئەنئەنەۋىي نىشانلىنىپ كېلىۋاتقان بايرامىلاردىن ئىبارەت. دولەت بايرامىلىرىنى نىشانلاش رەسمىي چارە ـ تەدبىرلەرنى ئوتكۈزۈش بىلەن بايرامىلىنىشى مۇمكىن.

مىللىي ۋە دولەت بايرامىلىرى ستاتۇسىغا ئىگە بولمىغان كەسپىي ۋە باشقا بايرامىلار ئايرىم كاتېگورىيەدىكى پۇخرالار تەرىپىدىن نىشانلىنىدىغان بايرامىلار.

2 ـ ماددا. مىللىي بايرامىلار:

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە 16 ـ 17 ـ دېكابىر كۈنلىرى نىشانلىنىدىغان 16 ـ دېكابىردىكى مۇستەقىللىق كۈنى مىللىي بايرام بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

2 ـ ماددا. دولەت بايرامىلىرى:

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە نىشانلىنىدىغان كۈنلەر دولەت بايرامىلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

1 ـ 2 ـ يانۋار ـ يېڭى ژىل؛

8 ـ مارت ـ خەلىق ئارا ئاياللار كۈنى؛

22 ـ مارت ـ نەۋرۇز بايرىمى؛

1 ـ مەي ـ قازاقستان خەلقلىرىنىڭ بىرلىگى بايرىمى؛

9 ـ مەي ـ غالىبىيەت كۈنى؛

30 ـ ئاۋگۇست ـ قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ كونستىتۇتسىيە كۈنى؛

25 ـ ئوكتەبىر ـ جۇمھۇرىيەت كۈنى؛

4 ـ ماددا. كەسپىي ۋە باشقا بايرامىلار.

كەسپىي ۋە باشقا بايرامىلار قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە بايرامىلىك سەنەلەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

بايرامىلىك سەنەلەر تىزىمى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى تەرىپىدىن بەلگۈلىنىدۇ.

5 ـ ماددا. بايرامىلىك كۈنلەر

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە نىشانلىنىدىغان مىللىي ۋە دولەت بايرىمى كۈنلىرى. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەمگەك قانۇنلىرىغا مۇۋاپىق بايرام كۈنلىرى دەپ ئېتىراپ قىلىنىدۇ.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە بايرام كۈنلىرى دەم ئېلىش كۈنلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. دەم ئېلىش ۋە بايرام كۈنلىرى توغرا كېلىپ قالغاندا، بايرامدىن كېيىنكى ئىش كۈنى دەم ئېلىش كۈنى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

6 ـ ماددا. مەزكۇر قانۇننى كۈچكە كىرگۈزۈش تەرتىۋى

1 . مەزكۇر قانۇن رەسمىي ئېلان قىلىنغان كۈندىن باشلاپ كۈچكە ئىگە بولىدۇ.

2. 1995 ـ ژىلى 18 ـ ئوكتەبىردىكى قانۇن كۈچكە ئىگە قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ 2534 ـ نومىرلىق «قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدىكى بايرام كۈنلىرى توغرىلىق» (قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ئالىي كېڭىشىنىڭ ۋېدىموستىلىرى، 1995ـ ژىل، 21 ـ نومىرلىق، 125 ـ ماددا) پەرمانى كۈچىدىن قالدۇرۇلدى دەپ ئېتىراپ قىلىنسۇن.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى
ن. نازارباېۋ.

ئىچىدەتونۇلۇپ، ئۇيغۇرلار ياشايدىغان جايلارغا بېرىپ ئوز ماھارىتىمىزنى نامايىش قىلىۋاق. بۇ ژىللىرى مەن سەيدەكرەم ئاكا ئېيتىدىغان «كورمەپمىدىم»، «بېۋاپا» ئوخشاش خەلق ناخشىلىرىنى س. زەينالوۋنىڭ «سېغىندىم» دېگەن ناخشىسىنى ئۆگۈنۈپ ئېيتىپ ژۇردۇم. شۇنىڭدىن كېيىن تۇرسۇنجان مۇساييېۋ، ئەركىن ئىسلاموۋ ۋە مەن ئۇچىمىز بىر ئانسامبل ئۇيۇشتۇرۇپ ناخشا ئېيتىپ ژۇردۇق. ھازىرمۇ نۇرالىم ژارىسوۋ،تۇرسۇنجان مۇساييېۋ ۋە مەن بىللە ناخشا ئېيتىپ ژۇرىمىز.

1993 ـ ژىلى تۇنجى قېتىم مەن ئىجرا قىلغان ناخشىلار ئۇيغۇرلار دىيارىدا «يۇرتۇم» نامى بىلەن كوپ نۇسخىدا چىقىرىلدى. ئىككىنچى كاسىتا 1996 ـ ژىلى

كەڭ ئۇلۇغلۇقى ئەرزىگەن ساۋاقلار ناخشىلار

قېيىنىمى مەدەنىيەتلىك، جاپاكەش ئۇيغۇر خەلقى بېسىپ ئوتكەن كوپلىگەن ئەسرلەر داۋامىدا خەلق ناخشىلىرى كىشىلەرنىڭ مۇڭ ـ زارىنى، قايغۇ ـ ھەسرەتنى، ئارزۇ ـ ئارمان ۋە شات خورامىلىغىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ، مېھنەتكەش خەلقىمىزنىڭ دايىملىق ھەمراىي، سىرداش ـ مۇڭدىشى، ئەگگۈشتەرى بولۇپ كەلدى. ھە، ئەندى تارىخىي، خەلق ناخشىلىرى بولسا ـ بۇ كىشىلەرنىڭ قەلب ساداسىدۇر! ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى ھەر بىر ئادەمنىڭ قەلبىگە شۇنچىلىك يېقىن ۋە مۇڭلۇقكى، ئۇنى ھەر قانداق ئادەم قانچە ئاڭلىسىمۇ زېرىكمەيدۇ دېسەم مۇبالىغا بولماس. تېخىچىلا ياتلارنىڭ تاپىنى ئاستىدا ئېزىلىۋاتقان مەزلۇم ئۇيغۇر خەلقى ئوز قەلبىنى دارلاتقان، ئۇلارنى غەزەپلەندۈرگەن، ئوز ژۇرۇگىدە قوزغىغان تۇيغۇلارنى ناخشا بىلەن ئېيتىپ كەلمەكتە. ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى سەنئىتىمىزنى چىن دىلىدىن سۆيىدىغان كوپلىگەن سەنئەتكارلىرىمىزنىڭ ئەسرلەر بويى قىلغان جاپالىق ئەمگىنىڭ مەھسۇلىدۇر! ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ خەلق ناخشىلىرىنى قىيامىغا يەتكۈزۈپ ئىجرا قىلىش كورگەنلا ناخشىچىنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ.

بۇنىڭدىن تورت ـ بەش ژىل ئىلگىرى ئالمۇتا شەھىرى ئانېرودرومنايا مەھەللىسىدە بولغان بىر تويدا كېينىكى ۋاقىتلاردا ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرىنى بابىغا يەتكۈزۈپ ئىجرا قىلىپ ئەل ئىچىگە تونۇلغان تالانتلىق ناخشىچى ئىنىمىز يارمۇھەممەت كالاشىيېۋ ئوزىنىڭ ئەجايىپ مۇڭلۇق ئاۋازى بىلەن سورۇندىكىلەرنى ئوزىگە لال قىلغان ئېدى. بىر يۇرۇش ئىلى ناخشىلىرىنى ھوزۇرلىنىپ ئاڭلىغان كىشىلەر يارمۇھەممەتكە ئاپىرىن ئەيلەپ: رەخمەت، ئاۋازىڭ دەرت كورمىسۇن! ئاتاڭغا رەخمەت! يارايسەن، ئەزىمەت! ـ دەپ ئوز رازىمەنلىگىنى ئىزھار قىلغان ئېدى. شۇ چاغدا موشۇ تويغا تاشكەنتتىن كەلگەن يېشى يەتمىشتىن ئالقىغان ئىمىنجان ئاكا ئوزىنىڭ مۇبارەك سوزىدە ياش تالانتلىق ناخشىچى يارمۇھەممەتكە بولغان مۇھەببىتىنى:«مەن بۇ ئىنىمىزنىڭ ئەجايىپ مۇڭلۇق ئىلى كوچا ناخشىلىرىنى ھوزۇرلىنىپ ئاڭلاۋېتىپ ئوزەمنى بىر دەقىقە خۇددى غۇلجا كوچىلىرىدا، ئىلى يېزىلىرىدا ژۇركەندەك ھىس قىلدىم. مەن مۇنداق مۇڭلۇق ئىلى ناخشىلىرىنى ئاڭلىمىغىلى ئوزۇن بولغاچقا بەك تەسىرلەندىم، كوزلىرىمدىن ئىختىيارسىز ياش تامچىلىرى ئاقتى... ھە، خەلق ھاپىزلىرى ئابدۇۋەلى جارۇللايېۋ، غوپۇر قادىرھاجىيېۋ ئوخشاش ئەجايىپ نامايەندىلەرنىڭ روھى سېنى قوللىسۇن، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەنئىۋي تەشنالىغىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن يەنىمۇ تىرىشقىن ئۈكام يارمۇھەممەت!» ـ دەپ ئىزھار قىلغان ئېدى.

ـ مەن يارمۇھەممەتنىن سېنىڭدە ناخشا ئېيتىشقا بولغان ئىشتىياق قاچان ۋە قانداق پەيدا بولدى؟ ـ دەپ سورىغىنىمدا، ئۇ سەل ئويلىنىپ: بىز ئىلگىرى تاشكەنتتە يا ـ شىغان، ئۇ يەردە ئۇيغۇر مەكتەپ بولمىغانلىقتىن رۇس مەكتىۋىدە ئوقىدىم. ئائىلىمىز ـ ئۇيغۇر تېاترىنىڭ سولىستى نۇرالىم ژارسوۋ بىلەن بىرلىكتە چىقىرىلدى. «ئىنتىزار» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ كاسىتا 10 مىڭ نۇسخىدا چىقىپ، دەرھال تۈگەپ كەتتى. ئەنە

دە دادام غوجاخمەت دۇتار چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ،ئاپام ئايشەم شوخ ئۇيغۇر ئوسۇللىرىنى ئويناتتى. مەن مەكتەپكە بارغان چاغلىرىمدا دادام ئېيتقان ناخشىلارنى شۇنداقلا ماگنىتوفوندىن شوخ ئۇيغۇر ناخشىلىرىنى تىڭشاشنى ياخشى كوردىتتىم. بارا ـ بارا ئۇيغۇر ناخشىلىرى مېنى ئوزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى. مەشھۇر ناخشىچى مەرھۇم سەيدەكەرەم تولەگەنوۋ بىزگە يېقىن تۇراتتى، دادام بۇ ناخشىچى بىلەن بىر مەشرەپتە ئويناتتى. مەن سەيدەكەرەم ئاكىنىڭ ناخشىلىرىنى زېرىكمەي تىڭشاپ، ئوزەمچە ئۇنى دوراپ ناخشا ئېيتاتتىم. دادام بۇنى كورۇپ ماڭا دۇتار ئېلىپ بەردى. مەن دۇتار چېلىشنى ئۆگەندىم. بۇ ژىللىرى تاشكەنتتە سەيدەكەرەم ئاكىدىن تاشقىرى شۇنداقلا خالىسخان قادىروۋا،ئابدىرىم ئەخمەدىي، سالامەت شەرىپجانوۋا ئوخشاش ئەجايىپ ناخشىچىلار بار ئېدى. مەن ئۇلارنىڭ ناخشىلىرىنى ھەۋەس بىلەن تىڭشاتتىم. پەيدىن ـ پەي ئوزدىم ناخشا ئۇگىنىپ ئېيتىپ ژۇردۇم. ئاندىن 1977 ـ ژىلى ئالمۇتىغا كوچۈپ كەلدۇق. رۇس مەكتىۋىدە ئوقۇشۇمنى داۋاملاشتۇرۇپ دەرۇژىدىكى ئۇيغۇر مەكتىۋىدە سىلىماخۇن ئاكا زەينالوۋ تەشكىل قىلغان ھەۋەسكارلار كرۇژوكىغا قاتناشتىم ۋە ئۇ يەردە ئوسىتازلاردىن كوپ نەرسىلەرنى ئۆگەندىم. ئاندىن دەرۇژبا مەھەللىسىدە سەنئەتكار زەيتۇنەم ھەدە ھاشموۋا رەھبەرلىكىدىكى «سەيياره» ئانسامبلىغا قاتناشتىم. بۇ يەردە بىزگە زەيتۇنە ھەدە، شۇنداقلا ئۇيغۇر تېاترىدىن كومپوزىتورلار ئىكرىم ئاكا مەسموۋ، ئازات ئاكا بۇرھانوۋ، ئاتاقلىق ناخشىچى غوپۇر ئاكا قادىرھاجىيېۋ ۋە باشقىلار ساز ـ ناخشا ئۆگەتتى. بىزنىڭ «سەيياره» ئانسامبلى خەلق ئىچىدە تونۇلۇپ، ئۇيغۇرلار ياشايدىغان جايلارغا بېرىپ ئوز ماھارىتىمىزنى نامايىش قىلىۋاق. بۇ ژىللىرى مەن سەيدەكەرەم ئاكا ئېيتىدىغان «كورمەپمىدىم»، «بېۋاپا» ئوخشاش خەلق ناخشىلىرىنى س. زەينالوۋنىڭ «سېغىندىم» دېگەن ناخشىسىنى ئۆگۈنۈپ ئېيتىپ ژۇردۇم. شۇنىڭدىن كېيىن تۇرسۇنجان مۇساييېۋ، ئەركىن ئىسلاموۋ ۋە مەن ئۇچىمىز بىر ئانسامبل ئۇيۇشتۇرۇپ ناخشا ئېيتىپ ژۇردۇق. ھازىرمۇ نۇرالىم ژارسوۋ،تۇرسۇنجان مۇساييېۋ ۋە مەن بىللە ناخشا ئېيتىپ ژۇرىمىز.

1993 ـ ژىلى تۇنجى قېتىم مەن ئىجرا قىلغان ناخشىلار ئۇيغۇرلار دىيارىدا «يۇرتۇم» نامى بىلەن كوپ نۇسخىدا چىقىرىلدى. ئىككىنچى كاسىتا 1996 ـ ژىلى تېخى يېقىندىلا «كۈلزار» دەپ ئاتىلىدىغان ئۇچىنچى كاسىتام چىقتى. كاسىتا چىقىرىش ئۈگاي ئىش ئەمەس. بۇنىڭ ئۈچۈن خەلققە ياقىدىغان ناخشىلارنى تالىلاپ ئۇنى بابىغا يەتكۈزۈپ ئىجرا قىلىش كېرەك. ئەكىس ھالدا خەلقنىڭ ئىشەنچىنى ئاقلالماي قېلىش مۇمكىن، ـ دېدى يارمۇھەممەت.

ھە، كېينىكى ۋاقىتلاردا يارمۇھەممەت ئىجرا قىلىپ كېلىۋاتقان «ئانىجان»، «ھەجەپ بولدۇم»، «يۇرتۇم»، «كۈلزار»، «جاندىن ئەزىز» دېگەن ۋە باشقا ناخشىلار كوپچىلىكنىڭ ياخشى ئىنكاسىغا ۋە ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇپ، ناخشا مۇخلىسلىرىنىڭ تەشنالىغىنى قاندۇرماقتا.

كورۇنىشىدىن زېرەكلىگى ۋە تىرىشچانلىغى چىقىپ تۇرغان يارمۇھەممەت باشقىلاردىن پەرىقلىنىپ تۇرىدىغان كىچىك پېئىلىلىغى، دادىللىغى ۋە تىرىشچانلىغى بىلەن ھەر بىر ناخشىنىڭ جانلىق، جەلىپ قىلارلىق چىقىشى ئۈچۈن كوپ ئىزدىنىدۇ.

ناخشا ـ بۇ لىرىكىلىق ھىسسىيات مۇجەسسەملەنگەن ئەجايىپ بىر سەنئەتتۇر. قىيامىغا يەتكۈزۈپ ماھارەت بىلەن ئىجرا قىلىنغان خەلق ناخشىلىرى ئادەملەرگە ئىنتايىن زور ئېستېتىكىلىق ۋە بەدىي زوق ئاتا قىلىدۇ. بىز ئەينە شۇنداق ئەجايىپ كوزەل مىرالارغا مۇڭلۇق مۇزىكا جور بولغان ناخشىلارنى ئوزىنىڭ خۇش ئاۋازى بىلەن ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېيتىدىغان يارمۇھەممەت ئىنىمىزغا يېڭى 2002 ـ ژىلىمۇ ئۈتۈقلار يار بولسۇن دېمەكچىمىز.

يادىكار سابىتىي.

رىزۋانگۇلنى ئەسلەيمەن

ئىنقىلاۋى قۇربان شەپقەت ھەمشىرىسى رىزۋانگۇل بىلەن بىللە بولغان كۈنلەردە

كىشىلەر ئوزىنىڭ چەكلىك ھاياتىدا تىللاردا داستان بولغۇدەك ئۇلۇغۋار ئىشلارنى قىلالايدىغان ئەھۋاللار كورۇلۇپ تۇرىدۇ.

مەنمۇ ئۇمىد مەكتەپتە ئوقۇغان، كېيىن بۇ مەكتەپتە مۇئەللىمۇ بولغان. مۇشۇ ئوقۇغۇچىلىق دەۋردە ئىنقىلاۋى قۇربان رىزۋانگۇلمۇ مۇشۇ ئۇمىد مەكتەپتە ئوقۇغان بولۇپ، بىز ساۋاقداش دوستلار ئىدۇق.

ھېلىمۇ يادىمدا، مەن 1935 ـ 1936 ـ ئوقۇش ۋىلى ئۇمىد مەكتەپنىڭ تەييارلىق سىنىپىغا ئوقۇشقا كىرىپ، (بەزىدە سىنىپ ئاتلاپ) ئوقۇپ،1939 ـ 1940 ـ ئوقۇش ۋىلى شۇ مەكتەپنىڭ 6 ـ سىنىپىنى تۈگەتتىم. مەن 3 ـ سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلار بولسا كېرەك. بىزنىڭ سىپىمىزگە بىر قىز ئوقۇغۇچى كېلىپ قوشۇلدى. قاكشالىق، بۇغداي ئۇنۇ، چېچىنى ئوغۇلچە ياستۇۋالغان بۇ قىز ئوزىنىڭ چەبدەسلىكى بىلەن باشقا قىزلاردىن پەرىقلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ھاشىم ئاكامنىڭ قىزى رىزۋانگۇل ئىدى.

رىزۋانگۇل ئالدىنقى سىنىپلارنى غۇلجا شەھەر شەرىق مەكتەپتە ئوقۇپ، ئاندىن بىزنىڭ مەكتەپكە كەلگەن ئىكەن. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئاستا ـ ئاستا تونۇشۇشقا باشلىدىم. بىز بىللە ژۇرۇپ، بىللە توپ ئويناپ تونۇشلۇغىمىز بارغانسېرى ئېشىپ باردى. رىزۋانگۇل دەرىستە تىرىشچان ئىدى.

بىزنىڭ دوستلۇغىمىز ئائىلەۋى بېرىش ـ كېلىش دەرىجىسىگە يەتكەندە، مەن ئۇنى تېخىمۇ چۈشىنىشكە باشلىدىم. رىزۋانگۇلنىڭ ئائىلىسى غۇلجا شەھىرىنىڭ غەربىدىكى ئاتۇش مەھەللىسىگە تۇتاش «قارا سۇ» پۇشايمان مەھەللىسىدە ئىدى. ئۇنىڭ دادىسى ھاشىم ئاكا ئەللىكلەرنىڭ قارىسىنى ئالغان ئاق كوكۇل، ژۇگاش ئادەم ئىدى. رىزۋانگۇل باشقا قېرىنداشلىرىنىڭ ئىچىدە ئەڭ كىچىگى ئىدى. ھاشىم ئاكا ژۇڭ ـ تېرە تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىناتتى، بەزىدە شىركەتلەرنىڭ ژۇڭ ـ تېرىلەرنى سورتقا ئايرىش خىزمىتىنمۇ قىلاتتى. ئۇ بەكمۇ كويۈمجان بولۇپ، رىزۋانگۇلگە ھەم ئائىلىق ھەم ئاتىلىق مېھرىنى يەتكۈزەتتى. رىزۋانگۇل مۇشۇنداق ئائىلىدە ئوسۇپ چوڭ بولغان ئىدى.

ئائىلەۋى ئەھۋالىمىزنىڭ ئوخشاشلىغى، مەجەز ـ خۇلقىمىزنىڭ يېقىنلىغى، تەنتەربىيەگە بولغان ھەۋەسكارلىق بىزنى يېقىن دوستلارغا ئايلاندۇرغان ئىدى. ئۇ توپنى شۇنداق ھەۋەس بىلەن ئويناتتىكى، ھەر بىر توپنى ئۇرغاندا خۇددى ئوغۇل باللارنىڭ توپ ئۇرۇش قىياپىتىگە كىرىپ قالاتتى.

مەن 1940 ـ ۋىلنىڭ باھارىدا ئۇمىد مەكتەپتە 6 ـ سىنىپنى تۈگەتكەندىن كېيىن ئۇرۇمچىگە ئوقۇشقا كەلدىم. 1940 ـ 1941 ـ ئوقۇش ۋىلىدا ئۇرۇمچى شەھەر ئوتتۇرا دەرىجىلىك مىللىي قىزلار مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇدۇم. بۇ مەكتەپ شۇ چاغلاردا ئۇرۇمچىدىكى ئالدىنقى مەكتەپلەردىن ھېسابلىناتتى. مەن بۇ مەكتەپكە كەلسەم، غۇلجا ئۇمىد مەكتەپتە مۇدىر بولغان ئابدۇرېھىم ئەيسا ئەپەندى مەكتەپ مۇدىرى ئىكەن. تاشكەنتتە ئوقۇپ كەلگەن مجىت زاھىدى بىزنىڭ سىنىپ تەربىيەچىمىز ئىدى. ئۇر سادىروق، پېدايوق، ئەخمەتشايوق، رۇقىيە شاكىرۋا قاتارلىقلار بىزنىڭ دەرىس مۇئەللىملىرىمىز ئىدى. بىر ۋىلدىن كېيىن بۇ مەكتەپنىڭ 3 ـ سىنىپى ئۇ ـ رۇمچى خەنزۇ قىزلار ئوتتۇرا مەكتەپكە قوشۇلۇپ، تورت مىللىي قىزلار سىنىپى تەشكىل قىلىندى. مەن بۇ مەكتەپكە كەلگىنىمدە رىزۋانگۇلمۇ بۇ قىزلار ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ بوغالتېرلىق سىنىپىدا ئوقۇۋاتاتتى. بۇ جەرياندا مەن رىزۋانگۇل بىلەن يەنە ساۋاقداش بولدۇم.

شۇ چاغلاردىكى ئەھۋالدىن ئېيتقاندا، ئۇرۇمچى قىزلار ئوتتۇرا مەكتەپ ئىناۋەتلىك بار، ئالدىنقى قاتارىدىكى مەكتەپلەردىن ئىدى. ئۇنىڭدا يەسلىدىن تارتىپ تولۇق ئوتتۇرىغىچە بولغان سىنىپلار، يەنە كەسپىي خاراكتېرىنى ئالغان تېخنىكۇم سىنىپلارمۇ بار ئىدى. مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلار ياتاقتا يېتىپ ئوقاتتى. مەكتەپتە ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن ئاشخانا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مۇلازىمەت ئورۇنلىرى تەييارلانغان ئىدى. مەكتەپتە خەنزۇ ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىمۇ بار بولۇپ، ئۇلار ئۈچۈن ئايرىم سىنىپلار (مىللىي تىلدا دەرىس ئوتتىلىدىغان سىنىپلار) تەسىس قىلىنغان ئىدى. ئوقۇغۇچىلار قوشۇنىمۇ تاللانغان ئىدى، دەرىس پروگراممىلىرىمۇ خېلە ژۇقۇرى سەۋىيەدە ئوتتۇلەتتى. بىز ئوقۇۋاتقان چاغلاردا ئابدۇرېھىم ئوتكۇر بىزنىڭ سىنىپ تەربىيەچىمىز ئىدى، ھۇسەيىن ناسىروۋ ئەدەبىياتتىن، ئىرىكچى ئەپەندى ماتېماتىكىدىن، خې رۇي ئەپەندى تارىخىتىن دەرىس بېرەتتى. قەشقەردە ئوسۇپ چوڭ بولغان خې رۇي مۇئەللىم تارىخ دەرىسىنى ئۇيغۇر تىلىدا ناھايىتى راۋان سۆزلەتتى.

شۇ ۋىللاردا دادام مەرۇپ ناسىرى ئۇرۇمچىدە «شىنجاڭ ئۇيغۇر مەدەنىيەت ـ ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى» قارمىغىدىكى ئۇيغۇر تېاتىرىدا ئارتىس ھەم مۇزىكانت بولۇپ ئىشلەتتى، شۇ سەۋەبلىك بىزنىڭ ئائىلىمىز ئۇرۇمچىدە ئىدى.

مەن رىزۋانگۇل بىلەن بىر سىنىپتا بولمىسامۇ، مەكتەپتە دايىم ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ بىللە ژۇرەتتىم. ئۇ بىزنىڭ ئويىكە ئارىلاپ كېلەتتى ھەتتا بەزى دەم ئېلىش كۈنلىرى بىزنىڭكىدە قونۇپمۇ قالاتتى. رىزۋانگۇل قىينىچىلىققا چىداملىق ئىدى، ھەر ژا ـ لىق ئاممىسى، بولۇپمۇ ياشلار ژەتەن، خەلىق ئالدىدىكى شەرەپلىك بۇرچىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ئارقىمۇ ـ ئارقا ھەربىي سەپكە ئاتلاندى. خەلىق ھەقىقەتەن قوزغالغان ئىدى. مىڭلاپ ئوغۇل ـ قىزلار ئالدىنقى سەپكە بېرىش ئۈچۈن ئوزلىرىنى مەلۇم قىلىشماقتا ئىدى. كۈن ساناپ كوپىيۋاتقان پىدائىيلار قورال ـ ياراق يېتىشمىگەنلىكتىن، نەيزە ياسىتىپ چەنزىلەرنىڭ ئۈچىغا قادىۋېلىشقان ئىدى. كوچىلاردىن ئوتكەندە ئۇلارغا ئەگەشكەن خەلىق توپى كوچىلاردا دېگۈدەك دولقۇنلىنىپ ئاقاتتى. بىزنىڭمۇ بۇ كۈنلەردە ئويدە ئولتۇرۇشىمىز مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

بىزمۇ ئالدىنقى سەپكە بېرىپ دۇشمەنگە قارشى جان تىكىپ كۈرەش قىلىشنى كوڭلىمىزگە پۈككەن ئىدۇق. ئىنقىلاپ باشلىنىپ 6 ـ كۈنى رىزۋانگۇل بىزنىڭ ئويىگە، بىزمۇ ھەربىي سەپكە قاتنىشايلى، دەپ كەلدى. ئىككىمىز شۇ ۋاقىتدا باش شتابقا بېرىپ، پىدائىي بولۇپ ئالدىنقى سەپكە بېرىشنى تەلەپ قىلدۇق. ئۇلار بىزگە كوپ نەسىھەتلەرنى قىلغان بولسىمۇ، بىزنى بۇ نىيىتىمىزدىن يانداۋرالمايدىغانلىغىنى ھېس قىلىپ تىزىمغا ئالدى. كېيىن بىزنى ۋەزىپىگە تەخسىم قىلغاندا، رىزۋانگۇلنى ئالدىنقى سەپ جەڭ مەيدانلىرىغا شەپقەت ھەمشىرىسى قىلىپ ئەۋەتتى، مېنى شۇ چاغدىكى خىزمەت ئېھتىياجى بىلەن ئۇرۇش مەزگىلىدىكى چوڭ تەشۋىقات ئەترىتىدە تەشۋىقات خىزمىتىنى ئىشلەشكە ئەۋەتتى. بۇ تەشۋىقات ئەترىتىگە ئابدۇكېرىم ئاببىاسوۋ، ھەبىب يۇنۇچىلار يېتەكچىلىك قىلاتتى. بۇ ئەترەتنىڭ قارمىغىدا بىر قانچە تارماق ئەترەتلەر بولۇپ، مەن بىر تارماق ئەترەتنىڭ باشلىغى بولۇپ ئىشلىدىم. بۇ چاغلاردا تەشۋىقات ئەترىتىدە ئىشلىگەنلەردىن يەنە زىننەتبۇۋۇي (رىزۋانگۇلنىڭ ھەدىسى)، رۇقىيە، ئەجۇك (ھەجەربۇۋۇي)، شاۋقىيە (تاتار)، خەلچەم، تۇخان قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى. بۇ تەشۋىقات ئەترىتىنىڭ ۋەزىپىسى كەڭ خەلىق ئاممىسىغا ئىنقىلاپنىڭ مەخسىتىنى چۈشەندۈرۈش، ئاممىنىڭ ئاكتىۋلىغىغا ئىلھام بېرىش ۋە ئالدىنقى سەپكە يار ـ دەم تۇپلاش ئىدى. خەلىق ئاممىسى قوزغالغان بولۇپ، پۈتۈن كۈچى بىلەن ئالدىنقى سەپكە يار ـ دەم بېرەتتى، پۇلى بارلىرى پۇل بېرەتتى، مال ـ چارۋىلىرى بارلىرى مال ـ چارۋا بېرەتتى، ھەر خىل كىيىم ـ كېچەك ۋە تۇرمۇشقا لازىملىق نەرسىلەرنى بېرەتتى، ھەتتا ئائىلىدىكى ئايالار ئوزلىرىنىڭ قىممەتلىك ئالتۇن بىلەيزۈك، ھالقا، ئۈزۈك، بۇلاپكا ... قاتارلىق نەرسىلىرىنى ئالدىنقى سەپكە ھەدىيە قىلاتتى. تەشۋىقات ئەترىتىمىزنىڭ خادىملىرى بۇ ماددىي بۇيۇملارنى ژىغىپ ـ رەتلەپ مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلارغا يەتكۈزۈپ بېرەتتى، شۇنداقلا خەلىق ئاممىسى يار ـ دەم قىلغان بۇ ماددى بۇيۇملار تۇرلۇك تەشۋىقات ۋاستىلىرى ئارقىلىق خەلىق ئاممىسىغا ئېلان قىلىنىپ تۇراتتى.

مۇشۇ جەددى پەيتتە رىزۋانگۇل ھەدىسى زىننەتبۇۋەمنى كورگىلى كېلىپ مەن بىلەن يەنە ئۇچراشتى. تەشۋىق مەيدانىمىزدىلا ئۇ ئېلىپ كەلگەن ئاپپاراتتا بەش قىز رەسىمگە چۈشتۈق، ئاندىن خوشلاشتۇق (بۇ ئاخىرقى خوشلۇشۇش بولىدىغانلىغىنى ئويلىمىغان ئىدىم).

غۇلجا شەھىرىدە ئۇرۇش باشلانغىنىغا ئىككى ئاي بولۇپ قالغان ئىدى. پۈتۈن ئەتراپ ئاپپاق قارغا كومۈلگەن بولۇپ، سوغۇق ئادەمنى ھەرىدەك چاقاتتى.

1945 ـ ۋىلى 13 ـ يانۋار، رىزۋانگۇلگە ئوق تەگدى! دېگەن قايغۇلۇق خەۋەر ئەترىتىمىزگە يېتىپ كەلدى... ئاھ، رىزۋان! دېدىم مەن، ھەسرەت ياشلىرىم تارىلاپ ئاقتى... ئويگە يېتىپ باردىم. ئۇنىڭ جەستى ئالدىدا ئوزىنى يوقاتقان ھاشىم ئاكىغا ئېسىلىپ ۋىغلىدىم. كېيىن بىلدۇقكى، شۇ كۈنى بىزنىڭ قىسىملىرىمىز دۇشمەن پوزىتسىيەلىرىگە ھۇجۇم قىپتۇ، ھەرەمباغنىڭ غەربىي توپىلىگىدە بولغان قاتتىق جەڭدە رىزۋانگۇل يارىلانغان ئۇچ جەڭچىنىڭ يارىسىنى ئارقا ـ ئارقىدىن تېڭىپتۇ، خۇۋۇپلۇق جايدا تورتىنچى جەڭچى يارىلانغان ئىكەن، ئۇ ئارقىغا قاراپ يارىلانغان جەڭچىگە قاراپ ۋۇگۇرىگىنىدە دۇشمەننىڭ ئوقى كېلىپ ئۇنىڭ بېشىغا تېگىپتۇ.

رىزۋانگۇل قۇربان بولغاندا 19 ياشتا ئىدى. ئۇنىڭ نامى ۋەتەن ۋە خەلىق ئازاتلىغى ئۈچۈن دۇشمەنگە قارشى جەڭ مەيدانىدا قۇربان بولغان مىڭلىغان ئوغۇل ـ قىزلار قاتارىدا تارىخ بېتىگە يېزىلدى.

مەن قايغۇمنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ، سەپدىشىم رىزۋانگۇلنىڭ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇش يولىدا يەنە كۈرەشكە ئاتلاندىم.

ئۇچ ۋىلايەت ئازات بولدى، ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىھوكۇمىتى بىلەن گومىنداڭ مەركىزىي ھوكۇمىتى ئوتتۇرىسىدا تىنچلىق سوھبىتى ئېلىپ بېرىلدى. 11 بېتىم ئىمزالىنىپ بىرلەشمە ھوكۇمەت قۇرۇلدى. بېتىم ئاساسىدا ئۇرۇمچىدە 2 ـ سىفەن ۋە 2 ـ قىزلار مەكتىۋى قۇرۇلدى. ماۋارىپ نازارىتىنىڭ بۇيرۇغى ۋە ئۇچ ۋىلايەت ماۋارىپ ئىدارىسى تەرىپىدىن 1947 ـ ۋىلى مەن بۇ مەكتەپكە ئىلمىي مۇدىر بولدۇم، ئايىم ئەزىزى تەرتىپ مۇدىرى، گومىنداڭ تەرەپتىن رەشىدە خانىم مۇدىر بولدى. بۇ چاغدا ئۇرۇمچىدىكى ۋەزىيەت ناھايىتى جىددى ئىدى، گومىنداڭچىلار، پانتۇركىستلار بىرلىشىپ ئۇچ ۋىلايەت تەرەپدارلىرىغا شىددەتلىك ھۇجۇم قىلاتتى، ئۇچ ۋىلايەت رەھبەرلىرىنى ئەپسانە تىللار بىلەن نومۇسسىزلارچە ھاقارەتلەپ ھەر خىل ۋەرەقىلەرنى تارقىتاتتى. گومىنداڭچىلارغا قارشى خەنزۇ، مىللىي يەر ئاستى تەشكىلاتلارمۇ ھەققانىيەت ئۈستىدە كەسكىن كۈرەش ئېلىپ باراتتى. مەن يەنە يولداش ئەخمەتجان قاسىمىي، ئابىبوسۇۋلار بىلەن بىللە قازا قىلغان يولداش لوجىنىڭ ئىنقىلاۋى پالىيىتىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالمايمەن. چۈنكى مەن ئۇرۇمچىدە ئۇنىڭ ئىنقىلاۋىي پائالىيىتىگە يارىدەملىشىپ بىر سەپتە ئىشلىگەن ئىدىم.

شۇ چاغلىرىمدا مەن رىزۋانگۇلنىڭ ماڭا: «رىزۋان، فاشىزمغا قارشى كۈرەش قەھرىمانى رۇس قىزى زويادەك بولايلى» دېگەن سوزىنى دايىم ئەسلەتتىم. ئەپسۇس، ئۇنىڭ بىلەن ئومۇرداش بولالمىدۇق. 1948 ـ 1949 ـ ۋىلى ئۇچ ۋىلايەت ئىنقىلاۋىي ھوكۇمىتى مېنى ئىنقىلاپتا خىزمەت كورسىتەكەنلىگىم ئۈچۈن دەپ «ئىستىقلالىيەت 2 ـ» ئوردىنى بىلەن مۇكاپاتلىدى.

رىزۋانگۇل ماڭا قالدۇرغان ھەربىي كىيىم بىلەن كۈلۈمسىرەپ چۈشكەن شۇ بىر پارچە سۈرىتىگىزنى ھازىرغىچە ساقلاپ كېلىۋاتىمەن. بۇ سۈرەتتە رىزۋانگۇل بېشىغا قوي تېرىسىدىن تىكىلگەن ئاق قۇلاقچا، ئۇچىسىغا قايرما ياقىلىق جۇۋا كىيگەن، تاسما بەلباغ بىلەن بېلىنى مەھكەم باغلىغان ئىدى، ھەربىي كىيىم ئۇنىڭ نازۇك بەستىگە شۇنداق ياراشقان. بۇ سۈرەت رىزۋانگۇلنىڭ ماڭا قالدۇرغان مەككۈلۈك يالدامسى بولۇپ قالدى. مەن ھەر قېتىم بۇ خاتىرە سۈرەتنى كورگىنىمدە شۇ چاغدىكى ئىشلار كوز ئالدىمدىن بىر ـ بىرلەپ ئوتىدۇ. رىزۋانگۇل توزىماي ئېچىلىپ تۇرغان قىزىل گۈل، خەلقىمىزنىڭ قەلبىدە مەككۈ ھايات!

رىزۋانگۇل ناسىروۋا.

غۇلجا شەھەرلىك 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ، غۇلجا مىللىي ماۋارىپ خالىس فوند جەمىيىتى تۈرگەن ئۇمىد يۇلتۇزى» توپلىمىدىن ئېلىندى،

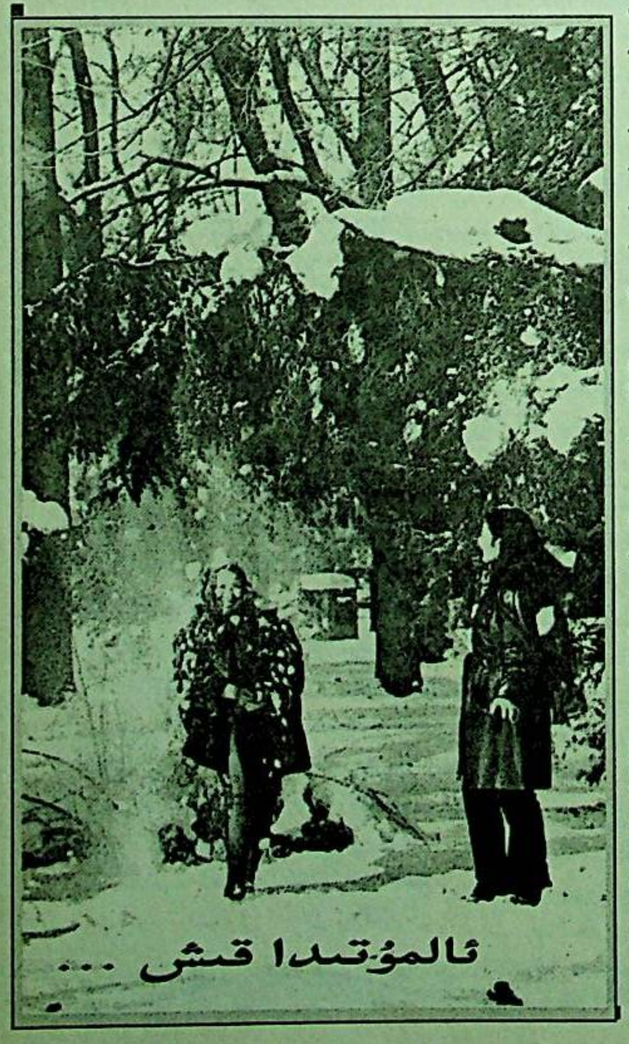

ئالمۇتىدا قىش ...

2022

«يېڭى هايات» گېزىتىنىڭ كالېنداری

ئىيۇل

دۈشەنبە	1	8	15	22	29
سېشەنبە	2	9	16	23	30
چارشەنبە	3	10	17	24	31
پەيشەنبە	4	11	18	25	
جۈمە	5	12	19	26	
شەنبە	6	13	20	27	
يەكشەنبە	7	14	21	28	

ئاۋگۈست

دۈشەنبە		5	12	19	26
سېشەنبە		6	13	20	27
چارشەنبە		7	14	21	28
پەيشەنبە	1	8	15	22	29
جۈمە	2	9	16	23	30
شەنبە	3	10	17	24	31
يەكشەنبە	4	11	18	25	

سېنتەبىر

دۈشەنبە	2	9	16	23	30
سېشەنبە	3	10	17	24	
چارشەنبە	4	11	18	25	
پەيشەنبە	5	12	19	26	
جۈمە	6	13	20	27	
شەنبە	7	14	21	28	
يەكشەنبە	1	8	15	22	29

ئوكتەبىر

دۈشەنبە		7	14	21	28
سېشەنبە	1	8	15	22	29
چارشەنبە	2	9	16	23	30
پەيشەنبە	3	10	17	24	31
جۈمە	4	11	18	25	
شەنبە	5	12	19	26	
يەكشەنبە	6	13	20	27	

نويابىر

دۈشەنبە		4	11	18	25
سېشەنبە		5	12	19	26
چارشەنبە		6	13	20	27
پەيشەنبە		7	14	21	28
جۈمە	1	8	15	22	29
شەنبە	2	9	16	23	30
يەكشەنبە	3	10	17	24	

دېكابىر

دۈشەنبە		8	2	16	23 30
سېشەنبە		9	3	17	24 31
چارشەنبە		10	4	18	25
پەيشەنبە		11	5	19	26
جۈمە		12	6	20	27
شەنبە		13	7	21	28
يەكشەنبە	1	14	15	22	29

يانۋار

دۈشەنبە		7	14	21	28
سېشەنبە	1	8	15	22	29
چارشەنبە	2	9	16	23	30
پەيشەنبە	3	10	17	24	31
جۈمە	4	11	18	25	
شەنبە	5	12	19	26	
يەكشەنبە	6	13	20	27	

فېۋرال

دۈشەنبە		3	10	17	24
سېشەنبە		4	11	18	25
چارشەنبە		5	12	19	26
پەيشەنبە		6	13	20	27
جۈمە		7	14	21	28
شەنبە	1	8	15	22	
يەكشەنبە	2	9	16	23	

مارت

دۈشەنبە		4	11	18	25
سېشەنبە		5	12	19	26
چارشەنبە		6	13	20	27
پەيشەنبە		7	14	21	28
جۈمە	1	8	15	22	29
شەنبە	2	9	16	23	30
يەكشەنبە	3	10	17	24	31

ئاپرېل

دۈشەنبە	1	8	15	22	29
سېشەنبە	2	9	16	23	30
چارشەنبە	3	10	17	24	
پەيشەنبە	4	11	18	25	
جۈمە	5	12	19	26	
شەنبە	6	13	20	27	
يەكشەنبە	7	14	21	28	

ماي

دۈشەنبە		6	13	20	27
سېشەنبە		7	14	21	28
چارشەنبە	1	8	15	22	29
پەيشەنبە	2	9	16	23	30
جۈمە	3	10	17	24	31
شەنبە	4	11	18	25	
يەكشەنبە	5	12	19	26	

ئىيۇن

دۈشەنبە		3	10	17	24
سېشەنبە		4	11	18	25
چارشەنبە		5	12	19	26
پەيشەنبە		6	13	20	27
جۈمە		7	14	21	28
شەنبە	1	8	15	22	29
يەكشەنبە	2	9	16	23	30

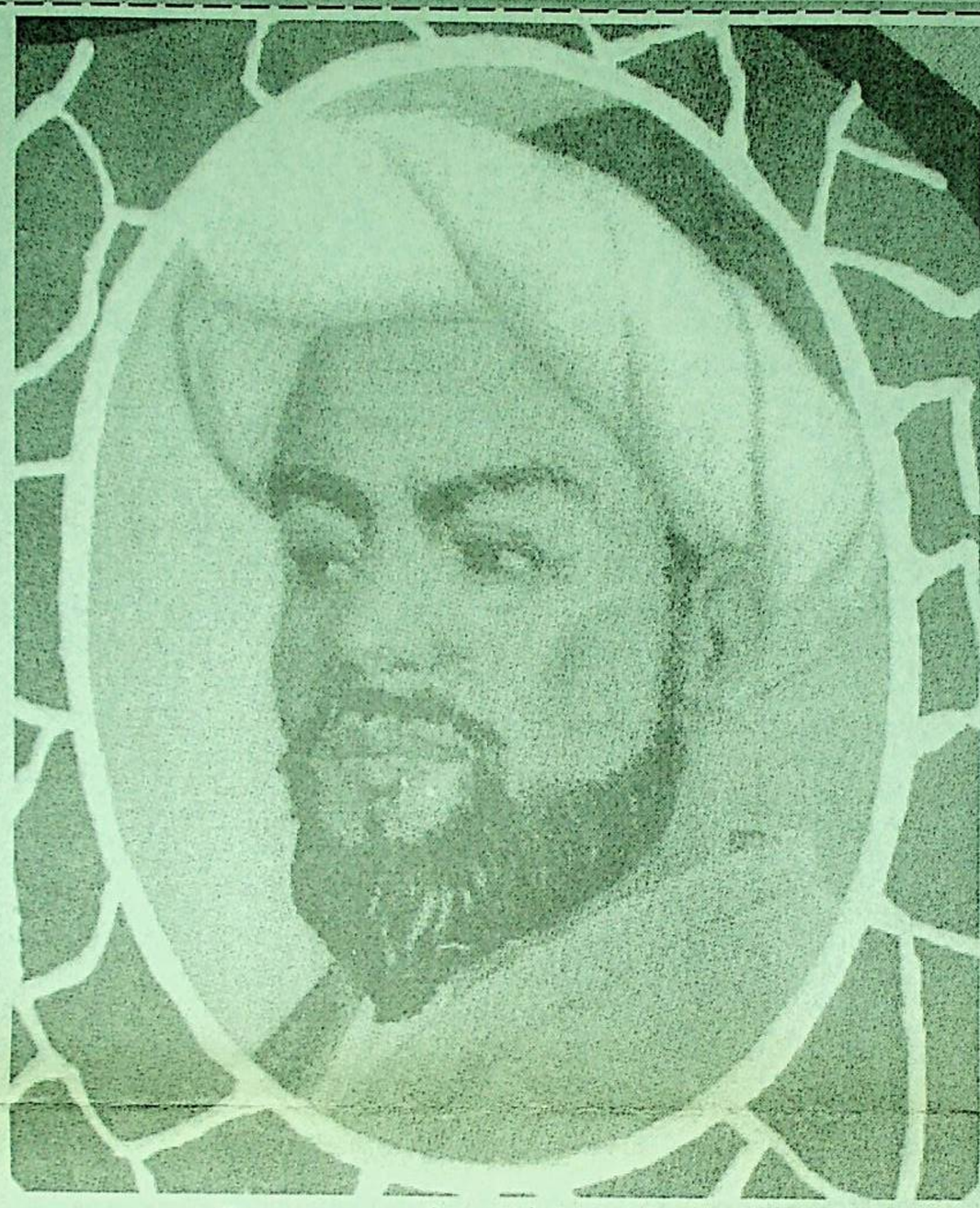

ۋەتەنپەرۋەر شائىر ۋە مەرىپەتچى ئابدۇقادىر داموللامنىڭ تۇغۇلغىنىغا 140 ژىل

ئابدۇقادىر داموللامنىڭ «مىفتاھۇل ـ ئەدەپ» ناملىق مەشھۇر ئەسەرىدىن ئۈزۈندىلەرنى دىققەتتىكىلارغا ھاۋالە قىلىۋاتىمىز.

«ئاللاتائالا ئىنسانغا ئەقىل ۋە ئەدەپتىن گۈزەل نېمەت بەرمىدى.»

«ئەقىل، ئەدەپ ياشلارنىڭ گۈزەل ھوسنى، ئەقىل، ئەدەپنى يوقاتقان ياشلار ھايات سەھنىسىدىن تېزىراق يوق بولغىنى ياخشىراق.»

«ئەگەر سەن ئەقىلىڭنى توغرا ئىشلىتەلىسەڭ، ياتقان ئورنۇڭ كېچىدىمۇ ئەقىل نۇرى بىلەن دائىم يورۇق تۇرىدۇ.»

«ئەقىلدىن مەسلىھەت سورا، ئەقىلدىن باشقىنى كېرەكسىز ھېسابلا.»

«ھەر بىر پەزىلەتتە ئۈستۈنلۈك بار. ئاممىا، ئىلىمنى ھەممە پەزىلەتتىن ئۈستۈن تاپتىم.»

«ئىلىمدىن باشقىنى زەخىر (سەرمايە) دەپ ھېسابلىما، چۈنكى، ئىلىم دېگەن تۈگىمەس غەزىنە.»

«ھەي ياش ئىلىم ئۈگەن، چۈنكى نادانلىق نومۇس، نادانلىققا ئېشەكتىن باشقا نەرسە رازى بولمايدۇ.»

«ئىلىم بىلەن نىجات تاپ، مەڭگۈ ياشايسەن، نادانلار ئولۇك، ئالىملار تىرىك.»

«ئىلىم ئېگىلىرى ۋە ئىلىم يولىدا ماڭغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى تەڭلىك ۋە خارلىنىش بىلەن ئوتۇپ كەتتى دېمە!»

«ئىلىم ئارتقاندا دۈشمەننىڭ ئاغزى ـ بۇرنىنى توپىغا مىلىگىلى بولىدۇ، ئىلىمنىڭ ھوسنى ھەربىكەتنى ئىسلاھ قىلىشتۇر.»

«ئىنسان بۇ دۇنياغا ياخشىلىق قىلىش ئۈچۈنلا يارالغان، ياخشىلىق ـ ئىنسانىڭ ماھىيىتى.»

«ئىنسانلارنىڭ ياخشىسى ـ كىشىلەر ئۈستىدىكى ئېغىرچىلىقنى ئىرغىتىپ تاشلاپ، مەنپىيەت يەتكۈزگەن كىشى.»

«ئىنساننىڭ قەدىر ـ قىممىتى، مەيلى ئۇ ئىنسان ياخشى ئەمەلنى ئاز قىلسۇن، كوپ قىلسۇن، گۈزەل ئەمەلىيەتكە باغلىق.»

ژۈرنال

مللي قۇرۇلتاينىڭ ئەنگلىزچە ژۇرنىلى ۋە قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى ھەققىدىكى رەڭلىك رەسىملىك ژۇرنىلى نەشىردىن چىقتى

قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى تەرىپىدىن تۈزۈپ چىقىلغان ئىنگلىزچە سىياسىي ـ ئىلمىي ژۇرنالىنىڭ تۇنجى سانى ۋە قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنىنىڭ ئىككى ۋىللىق پائالىيەتلىرىنىڭ بىوگرافىيەسىنى ئوز ئىچىگە ئالغان ئۇيغۇر لاتىن يېزىغىدىكى رەڭلىك رەسىملىك ژۇرنىلى يېقىندا بېلگىيەدە چاقىرىلغان 3 ـ نوۋەتلىك مللىي قۇرۇلتايغا ئۇلگۇرۇپ نەشىردىن چىقتى ۋە قۇرۇلتاي جەريانىدا تارقىتىلدى.

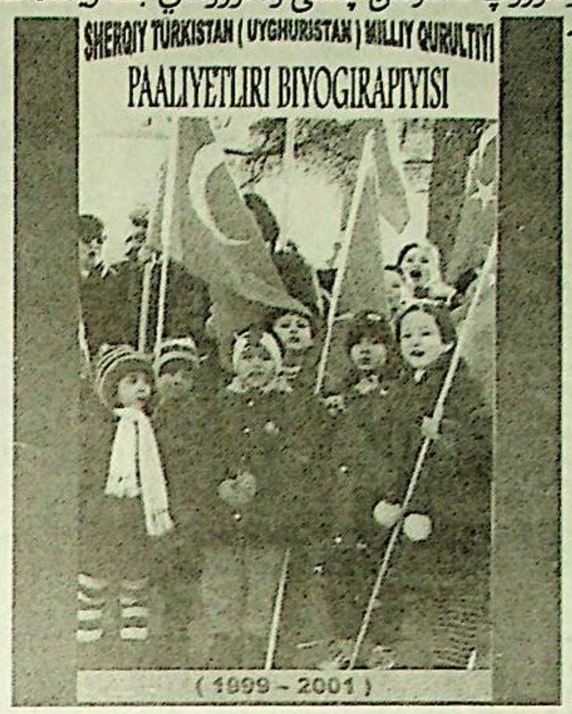

كوپچىلىككە مەلۇم بولغىنىدەك، 2 ـ نوۋەتلىك مللىي قۇرۇلتاينىڭ 2000 ـ ۋىلى دائىمىي كومىتېتىدا، ۋەتەن داۋاسىنى دۇنيا جامائەتچىلىگىگە تېخىمۇ ئەتراپلىق ئاڭلىتىش ۋە دۇنيا جامائەتچىلىگىگە ئۇيغۇرستان مللىي ھەرىكىتى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ نوۋەتتىكى ۋەزىيىتى ھەققىدە سىستېمىلىق مەلۇمات بىلەن تەمىنلەش ئۈچۈن، قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى تەرىپىدىن مەخسۇس ئىنگلىزچە سىياسىي ـ ئىلمىي ژۇرنال نەشىر قىلىپ تارقىتىش ۋە ئىنگلىزچە ئىنتېرنېت سەھىپىسى ئېچىش ھەققىدە قارار ئېلىنغان ئىدى، بۇ قارارغا ئاساسەن قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى 2001 ـ ۋىلنىڭ باشلىرىدا مەخسۇس ئىنگلىزچە ئىنتېرنېت سەھىپىسى ئېچىپ، دۇنيا ئىنتېرنېت تورى ئارقىلىق ئۇيغۇرلار مەسىلىسى ھەققىدە سىستېمىلىق مەلۇمات بېرىپ كېلىۋاتاتتى. ئىككىنچى باسقۇچتا قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى، قۇرۇلتاي قارىمىغىدىكى بەزى تەشكىلاتلار بىلەن ئەتراپلىق تەييارلىق قىلىش ئارقىلىق، يېقىندا «ئۇيغۇر» ناملىق ئىنگلىزچە ژۇرنالنىڭ تۇنجى سانىنى نەشىر قىلىپ تارقاتتى. مەزكۇر ژۇرنالنى ھازىرلاش ۋەزىپىسىنى قۇرۇلتاي قارىمىغىدىكى «شۇېتسىيە ئۇيغۇر جەمىيىتى» نامىلىق بۇ جەمىيەتنىڭ رەئىسى فارۇق سادىق ئوز ئۈستىگە ئالدى.

ژۇرنالنىڭ تۇنجى سانىدا، قۇرۇلتاي رەھبەرلىرىنىڭ ۋە چەت ئەللەردىكى بەزى ئۇيغۇر زىيالىلىرىنىڭ ئۇيغۇرستاننىڭ مللىي ھەرىكىتىنىڭ چەت ئەللەردىكى ئەھۋالى ھەم مللىي قۇرۇلتاي ھەققىدىكى مەلۇماتلار بار.

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە مللىي قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى تەرىپىدىن ھازىرلانغان، «شەرقىي تۈركىستان (ئۇيغۇرستان) مللىي قۇرۇلتىي پائالىيەتلىرى بىوگرافىيەسى» ناملىق ئۇيغۇر لاتىن يېزىغىدىكى رەڭلىك رەسىملىك ژۇرنالمۇ يېقىندا رەسمىي نەشىردىن چىقىپ تارقىتىلدى. بۇ ژۇرنالدا، 2 ـ نوۋەتلىك مللىي قۇرۇلتاي چاقىرىلغانلىدىن بۇيان قۇرۇلتاي مەركىزى ئورگىنى تەرىپىدىن ئېلىپ بېرىلغان پائالىيەتلەرنىڭ ۋە مەركىزى ئورگانغا ئالاقىدار مەسىلىلەرنىڭ رەسىملىك بىوگرافىيەسى بېرىلگەن. 45 بەتلىك بۇ رەسىملىك ژۇرنالدا جەمىي 80 پارچىدىن ئارتۇق ھەر خىل فوتو ـ سۈرەت بولۇپ، ئوتتۇرا ئاسىيادىكى ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئوقۇپ چۈشۈنىشىگە قولايلىق بولۇش ئۈچۈن مەزكۇر ژۇرنال لاتىن ھەرپىدە ھازىرلاندى.

(«ئىستىقلال» گېزىتىدىن ئېلىندى.)

ھاياتنىڭ چىغىر يوللىرى

ئىنسان ھاياتى چەكلىك، ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈن مۇ ئۇ قىممەتلىك. ھە، ئاتاقلىق يازغۇچى ئوستىروۋسكىي يازغىنىدەك، ئادەم ئۈچۈن ئەڭ قىممەتلىك نەرسە ـ ئۇ ھاياتتۇر. ئەينە شۇ قىممەتلىك ھاياتنى ھەر كىم ھەر خىل ئوتكۈزىدۇ. بىرلىرى «ھاياتقا بىر كېلىمىز، ئويناپ ـ كۈلۈپ ئوتكەنگە نېمە يەتسۇن» دەپ ئوزى ئۈچۈنلا يا ـ شاپ، يەپ ـ ئىچىپ، ئوتكەن كۈنىگە شۈكۈر قىلىپ ھاياتنى بېھۇدە ئوتكۈزۈۋېتىدۇ. ئۇلاردىن ۋەتەن، مىللەت، ۋەتەنپەرۋەرلىك توغرىلىق سورىسىڭىز، ئۇنى نېمە بىلەن يەيدۇ دېگەندەك مۇرىسىنى كوتىرىدۇ. ئەندى بىرلىرى بولسا ئەينە شۇ چەكلىك ئومۇرنى مەزمۇنلۇق، ئوز خەلقىگە مەنپەيەتلىك ياشاپ ئوتكۈزىدۇ. ئۇنداق ئادەملەر خەلق ئارىسىدا ياخشى نام قالدۇرۇپ، ئىنسانلىق بورچىنى ئادا قىلىپ ياشايدۇ. ھېببۇللا ئېسىدۇللا ئوغلى غوجامبەردىيېۋ ئەينە شۇنداق ھاياتنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشىنىپ، ئوز خەلقىگە، ئۇ ـ نىڭ ئەدەبىياتىغا زەررىچە بولسىمۇ ھەسسە قوشقان مەتبەئەچى شائىر، فوتومۇخبىر ۋە تىجارەتچىدۇر. مېنىڭ ئۇنداق دېگىنىم ـ ھېببۇللا ئاكا باسمىخانىدا ھەرپ تەرگۈچى بولۇپمۇ، گېزىتخانىدا گېزىت سەھىپىلىرىنى زېنەتلىگۈچى فوتو ـ رەسىمچور بولۇپمۇ، تىجارەتچى بولۇپمۇ ئىشلىدى، شېھىرلارنى ئىجات قىلىپ ئايرىم شېھىرلار توپلىمىنىمۇ نەشىر قىلدۇردى...

يولۇم چۈشۈپ، يېڭى ژىل ھارپىسىدا ھېببۇللا ئاكا بىلەن ئۈچرىشىپ قالدىم. مەن ئۇنىڭدىن ئوزى توغرىلىق سورىغىنىمدا، ئۇ كەمتەرلىك بىلەن: ئەل قاتارى ياشاۋاتىمىز ئۇكا، خەلقىمگە چوڭ بىرنىش قىلىپ بەرگىنىم يوق دەپ، ـ گەپ تۈگدى دېگەندەك جىم بولۇپ قالدى. شۇندا مەن ئۇنىڭ دەسلەپتە ھايات يولىغا قەدەم تاشلىغاندا كىملەر ئۇنىڭغا ئاتىدارچىلىق قىلىپ، بېشىنى سىلىغانلىغى ھەققىدە سوردۇم.

ـ مەن 1957 ـ ۋىلى ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتىرىپ «ئىلى گېزىتى» باسمىخانىسىغا ھەرپ تەرگۈچى بولۇپ ئىشقا كىردىم، ـ دېدى ھېببۇللا ئاكا. ئۇنداق بولغىنى مەكتەپتە ئوقۇپ ژۇرگەندىلا شېھىرىيەتكە قىزىقىپ مەشغۇلىنىپ ژۇرەتتىم. ھېلىمۇ يادىمدا، 13 يېشىمدا تۇنجى قېتىم شېھىرىم گېزىتتا بېسىلغاندا ئائىلىمىزدىكىلەرنىڭ ھەممىسى، مەتئاكا، ھېزىم ئاكا ۋە باشقىلار مېنىڭ شېھىرلىرىمنى كورۇپ، پايدىلىق مەسلىھەتلىرىنى بېرەتتى، مەن ئۇلاردىن چەكسىز رازى.

مەن «قازاقستان پىونېرى» گېزىتىدە بىر نەچچە ژىل فوتومۇخبىر بولۇپ ئىشلەپ كورۇنۇشكە باشلىغاندا، 1965 ـ ژىلى جۇمھۇرىيەتلىك «قازاق ئەدەبىياتى» گېزىتى مېنى ئوزلىرىدە ئىشلەشكە رەسمىي تەكلىپ قىلدى. بۇ چوڭ گېزىتقا فوتومۇخبىر بولۇپ ئىشلەپ ژۇرۇپ قازاق ئەدىپلىرى بىلەن يېقىندىن تونۇشتۇم. شائىرلار سابىر ئاسانوۋ، قوغاباي سارسېكېيېۋ، ئاخات ژاقسىبايېۋ، ئاتاقلىق شائىر مۇقاخالى مۇقاتايېۋ مېنىڭ شېھىرلىرىمنى قازاق تىلىغا تەرجىمە قىلىپ «قازاق ئەدەبىياتى» گېزىتىدە بەردى. رۇس شائىرى بېرنادسكىي «ۋېچېرنايا ئالما ـ ئاتا» گېزىتىدا بىر نەچچە شېھىرىمنى تەرجىمە قىلىپ بەرگەن ئىدى. «قازاق ئەدەبىياتى» گېزىتىنىڭ باش مۇھەررىرلىرى نىغمەت غابدۇللىن، سىرباي مەۋلانوۋ، ئەنۋەر ئەلمژانوۋلار بىلەن بىللە ئىشلەپ، يېقىن ئوتكەن ئىدىم.

1972 ـ ژىلى «شائىر ژۇرنىگى» دېگەن شېھىرلار توپلىمىم نەشىر قىلىندى. بۇ كىتابنىڭ نەشىر قىلىنىشىغا ئاتاقلىق ئەدىپلەر زىيا سەمەدىي، جامال بوساقوۋ يارىدەم قىلغان ئىدى. ھەر خىل توپلاملاردىمۇ شېھىرلىرىم بېرىلگەن، ـ دېدى ھېببۇللا ئاكا.

ھاياتنىڭ چىغىر يوللىرى ھېببۇللا ئاكىغا ئېغىر كۈنلەرنىلىپ كەلگەن پەيتلەرمۇ بولدى. لېكىن ئۇ قىينىچىلىقلارغا بوي بەرمەي، قەددىنى رۇسلاپ ياشىدى. ئۇ ئېغىر ئاغرىققا دۇچار بولسىمۇ، پۈكۈلمەس ئىرادە بىلەن ياشاپ ئاغرىقنى چېكىندۈردى.

ھېببۇللا ئاكا ھازىر ئىلگىرى ـ ئاخىر يازغان شېھىرلىرىنى رەتلەپ 2002 ـ ژىلى «ۋەتەن مۇڭلىرى» يېڭى شېھىرلار توپلىمىنى نەشىر قىلدۇرۇش ئوستىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

ئۇ كېيىنكى ژىللىرى تىجارەتچىلىك بىلەن شۇغۇللاندى. زامان تەلۇبىگە ماس ھالدا ئۇ دۇكان، دورىخانا، ئاشخانا، ئاۋتوموبىل جوندەش ئورنىنى ئاچتى. ھە، ھاياتنىڭ چىغىر يوللىرىنىڭ ئېغىر سىناقلىرىدىن ئوتكەن ھېببۇللا ئاكا ھازىرمۇ ئاغىنە ـ ئۇققىلىرى، قېرىنداشلىرى ئارىسىدا ھورمەتلىك بولۇپ، تىرىكچىلىك قاينىمىدا جوشقۇن يا شىماقتا.

يادىكار سابىتىي.

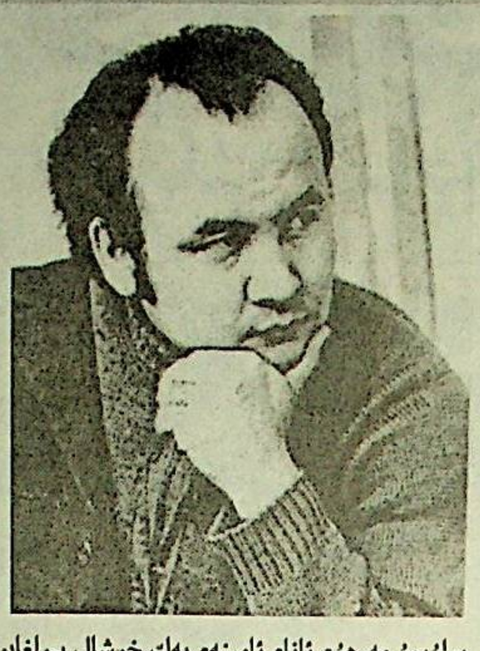

بولۇپمۇ مەرھۇم ئانام ئامىنەم بەك خوشال بولغان ئىدى. مەن «ئىلى گېزىتى» رەداكسىيەسىدە باش مۇھەررىر غىياسىدىن ئاكا، ئەدەبىيات بولۇمىنىڭ تەھرىرى، شائىر قادىر تاجىدىن، شائىر مومۇن سەپىرى ۋە باشقىلار بىلەن تونۇشتۇم. يازغان شېھىرلىرىمنى ئۇلارغا كورسىتىپ، دايىم ئۇلارنىڭ پايدىلىق مەسلىھەتلىرىنى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ خالىس يارىدىمىگە سازاۋەر بولۇپ تۇردۇم. مېنىڭ شېھىرلىرىم ئوزەم ئىشلەۋاتقان «ئىلى گېزىتىدىن» تاشقىرى، شۇنداقلا «شىنجاڭ پىونېرى»، «شىنجاڭ ياشلىرى» گېزىتلىرىدا، «تارىم» ژۇرنىلىدا بېسىلمىشقا باشلىدى. لېكىن ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى بىزنى ۋەتەننى تەرك ئېتىپ 1959 ـ ژىلى قازاقستان دىيارىغا كوچۇپ چىقىشقا مەجبۇر قىلدى. ھە، مېنىڭ چارەك ئەسىردىن ئوشۇق ھايا ـ تىم مەتبۇئات ساھاسىدا ئىشلەش بىلەن ئوتتى. بۇ تەۋەدە «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇرئاۋازى»)، «قازاقستان پىونېرى»، «قازاق ئەدەبىياتى» گېزىتلىرىدا فوتومۇخبىر بولۇپ ئىشلىدىم. «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىدە جاۋاپكەر مۇھەررىر ئەخمەتجان مەمەتوۋ، گېزىتنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت بولۇم باشلىغى ئاتاقلىق يازغۇچى ھېزىمەت ئابدۇللىن، شائىر ھېزىم بەخنىيازوۋ، تەرجىمان تۇرسۇن دەريا، ژۇرنالىست كامال ھاسامدىنوۋ ۋە باشقىلار بىلەن ئىشلىدىم. بۇ يەردە ھېزىـ

ھېببۇللا غوجامبەردىيېۋ

ياشلىغىم تۇگىمەس دەپ ئويلايمەن

ئاتمىشقا كېپ قاپتىمەن، بىلمەيمەن،
ياشلىغىمنى قېرىلىقتىن كۈللەيمەن.
ئەجەل كېپ پۇتلىرىمدىن ئايرىسىمۇ،
قېرىنداش، دوستلارنى دەپ ئولمەيمەن.
باشلىرىمغا قار يېغىپتۇ ـ تۇيماپتىمەن،
ئاتمىشقا كەلسەمۇ، مەن تىنماپتىمەن.
«قېرىدىك، ئولتار ئەندى» دېگەنلەرنى
غەزەپنىڭ چوغلىرىدا چىللاپتىمەن.
ياشلىغىم تۇگىمەس دەپ ئويلاپتىمەن،
مۇھەببەت باغلىرىنى بويلاپتىمەن.
ياشلىقنىڭ مېغىزىنى قانچە چاقتىم،
شۇندىمۇ ياشلىغىمغا تويماپتىمەن.

پارچە

مەن ئولسەم، مېنى يەرگە قويار كىملەر،
جىنازام چورىسىدە كويەر كىملەر.
بىلىمەن ئەشۇ كۈنى كىمگە ھەسرەت،
بىلىمەن خوشال بولۇپ كۈلەر كىملەر.

ئىلى بويىدا

يېرىم كېچە ئەل ئۇيقىدا،
ئوچكەن ئىدى چىراقلار.
ئاينىڭ ئالتۇن شولىسىدا،
كورۇنەتتى ژىراقلار.

* * *

ئىلى سۇيى بەكۈاشلىنىپ،
ئورىكەش بىلەن ئاقاتتى.
ئورىكەشلىرى كېچىگىمدىن،
ماڭا بەكمۇ ياقاتتى.
بىر چاغلاردا دادام بىلەن،
مەن بېلىققا كېلەتتىم.
جىگدىلىكتە خادا توتۇپ،
بېلىق توتۇپ ژۇرەتتىم.
«ئېيتقىن ئوغلۇم قانداق گوزەل»
ـ دەتتى ئىلى ئېتىگى.
خۇددى باغۋەن گۈلشىنىدەك،
مۇندا گۈللەر چېچىگى.
ئەترابىدا قوغۇنلۇقلار،
باراڭلىقلار، كەپىلەر.
گويا دالا كېمىسىدەك،
يول ژۇرەتتى مەپىلەر.
قاتار ئوسكەن شۇ تاللىقلار،
ئوتكۈزەتتۇق ژىلغا،
شۇ تاللىقتا بەكۈاشلىغىم،
ئوتكەن مېنىڭ ياشلىغىم.
شۇندا قالغان ئارمانلىرىم،
ياشلىغىمنىڭ ئىزلىرى.
شۇندا ژۇرەك تۇنجا بىلگەن،
شۇندا ژۇرەك ھەم سويگەن.
تاتلىق ئىدى، ئوماق ئىدى،
چۈنكى ئىلى قىزلىرى.
ئېخ!.. شۇ ياشلىق، كەتتى ئەندى،
كەتتى يېنىپ كەلمەسكە،
بۇگۈن مانا ئوغلۇم بىلەن،
كەلدىم يەنە سېغىنىپ.
قوللىرىمدا ساڭا ئاتاپ،
ئېلىپ كەلدىم گۈلدەستە.
شۇ ئىلىنىڭ بويىدا،
بويلاپ ژۇرۇپ بوي تارتتىم.
ئىلى سۇيى دولقۇنىدا،
شائىرلىقنى ئويغاتتىم.
ھېچ توختىماي ئاقسا دەيمەن،
شېھىرلىرىم سۇيىگىدەك.
ھېچ بولمىسا بىر بۇلاققا
قوشۇپ قويساڭ مېنى بەك؟!

ئېلان

ئۇلۇق ئىسلامنىڭ مۇقەددەس دەرگاھى ـ مەككە ـ مەدىنىگە تەكلىپ!

«ئاققۇ» شىركىتى قازاقستانلىقلارنىڭ ۋە قازاقستان تەۋەسىدە ۋاقىتلىق ئىستىقامەت قىلىۋاتقان چەت ئەللىك پۇخرالارنىڭ مۇقەددەس مەككە ـ مەدىنىگە ھەج قىلىپ كېلىشىگە يارىدەمدە بولىدۇ. سەپەر ئالمۇتا ـ جىددە مارشرۇتى چارتېر رېيسى بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. شىركەتنىڭ لىتسېنزىيە نومېرى 027.

ئالاقە قىلىش تېلېفونى: 390470
تېلېفاكس: 390351
يان تېلېفونى: 8_300_3422099
ئېلېكترون ساندۇغى "akku@rambler.ru"

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

پېكى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئىيەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 ـ قەۋەت،
813 ـ خانە

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى ـ جاۋاپكەرلىگى چەكلەنگەن «ۋىسال» شىركىتى.
تىراژى 1400 زاكاز 9698

تېلېفون: 59 ـ 84 ـ 33

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, республиканская общественно-политическая газета, регистрационное свидетельство №603 -- Г.
Выдано Министерством культуры, информации и общественного согласия Республики Казахстан 17 марта 1999 г.

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھىرىرىيەتنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېسابلانمايدۇ. تەھىرىرىيەتتىن ماتېريالىلار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاب بېرىلمەيدۇ.